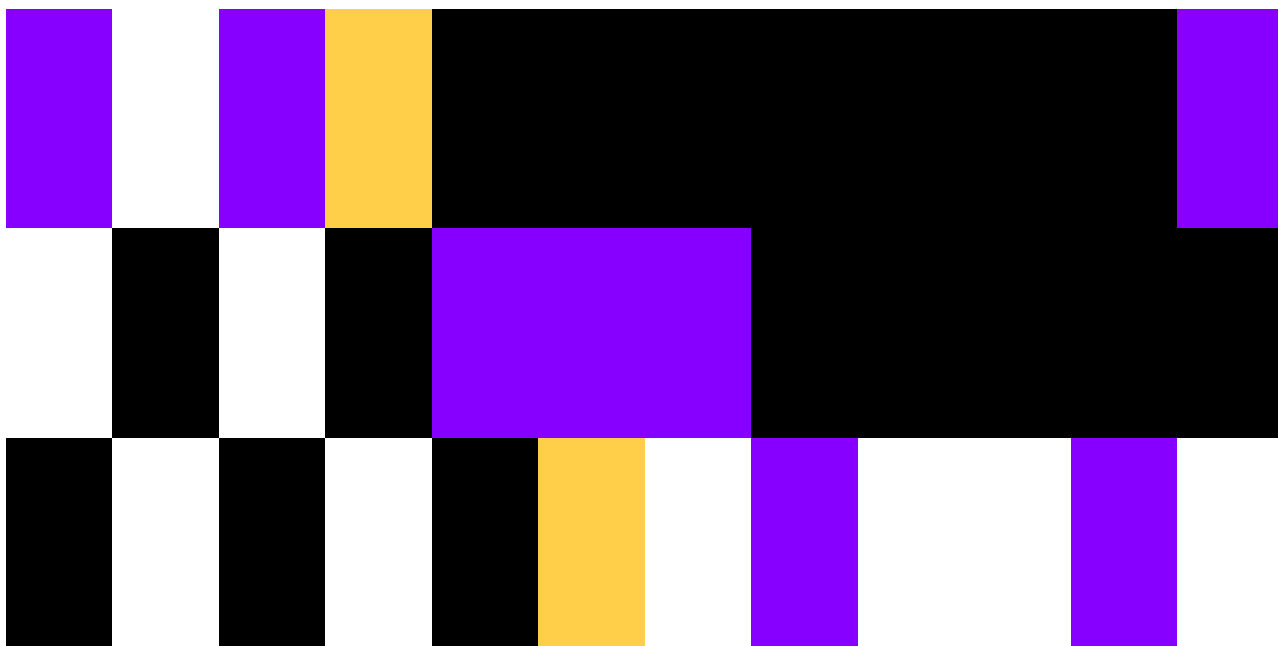




L'acció comunitària al Pla de Barris de Barcelona: reptes i efectes

Valoració de les persones i entitats assistents als Comitès de Seguiment

El Pla de Barris: anàlisi estructural, d'abast i d'impactes

Document 24/05

Setembre de 2024

PLA DE BARRIS



**Ajuntament
de Barcelona**

Treball realitzat per

Direcció

Marc Martí-Costa

Autors/res

Andreu Termes, Marc Martí-Costa

Cerdanyola del Vallès, setembre de 2024

Índex de contingut

1. Introducció	4
2. Objectius, metodologia, i treball de camp.....	6
2.1. Objectius	6
2.2. Marc teòric	6
2.3. Marc metodològic	7
2.4. Reptes	9

3. Resultats	11
3.1. Els factors condicionants previs.....	11
3.1.1. El teixit associatiu i comercial existent i les seves relacions amb les administracions.....	11
3.1.2. El context social i geogràfic	13
3.2. Els impactes del PdB en l'acció comunitària.....	16
3.2.1. L'increment de l'acció comunitària (mediada segons territoris i tipus d'actors)	16
3.2.2. Els diversos grups socials i la seva participació al PdB.....	19
3.2.3. Els canvis en les relacions entre entitats i amb l'Administració	33
3.2.4. Les accions i la governança local del pla i el seu impacte en l'acció comunitària als barris	46
3.2.5. La visió sobre els impactes en la millora de condicions de vida	53

4. Conclusions	57
5. Referències.....	61

Introducció

És àmpliament acceptat la necessitat de comptar amb el veïnat per impulsar qualsevol política de renovació o regeneració urbana. La participació i implicació millora la identificació i les necessitats, enforteix el desplegament i la legitimitat de l'actuació pública. A més, l'organització comunitària en un territori és un factor clau per la cohesió social, per minorar els processos de vulnerabilitat social i fer front a les diferents crisis. Així, la participació ciutadana i l'acció comunitària han esdevingut dos ingredients fonamentals per les polítiques de millora de barris, malgrat les seves dificultats operatives i que sovint difereixin en relació a la seva intensitat, la centralitat i els mecanismes utilitzats en els diferents programes. Tal i com es pot veure en el següent fragment, **la proximitat i la relació constant amb el veïnat ha estat un element molt present en la política del Pla de Barris de Barcelona:**

L'apoderament veïnal i l'enfortiment de la xarxa associativa han estat un dels objectius principals del Pla de Barris des del seu origen. Tant és així que, segons els seus promotors, aquest havia de ser un dels principals trets innovadors i identificadors del Pla enfront de les intervencions de rehabilitació que l'han precedit a Barcelona. Aquesta voluntat es concretava en el propòsit d'implicar la ciutadania no tan sols en les fases de diagnòstic, establiment dels objectius i definició de les accions, sinó també en el seguiment i la gestió del Pla (Nel-lo et al., 2020, pp. 125 - 126).

En aquest programa, l'estratègia de participació i de treball comunitari està orientat a tres línies principals:

- **Foment de la participació ciutadana** amb l'impuls de processos i accions de participació en la definició i desplegament de projectes vetllant per la pluralitat i representativitats del teixit veïnal incorporant la perspectiva de gènere i intercultural.
- **L'enfortiment associatiu, social i comunitari.** Tant el teixit associatiu organitzat com els col·lectius i grups no organitzats dels barris són agents clau i motor de canvi que generen capital social. Des del Pla de Barris s'impulsen programes formatius i accions de suport per tal de reforçar les xarxes comunitàries, les entitats i els col·lectius dels diferents barris.
- **Foment de la transparència, bon govern i coproduccions.** S'ha definit una estructura transversal de governança i de treball per fer seguiment del Pla de Barris i per a desenvolupar accions específiques en cada barri. També s'aposta per la transparència i l'accessibilitat de la informació tant a través del web com de la plataforma [Decidim.Barcelona](https://decidim.barcelona).

Els principals mecanismes per fer-ho han estat els següents:

- **Les comissions de seguiment** de cada pla específic. Oberta a les associacions, als col·lectius i als serveis del barri que hi estiguin interessats en formar-hi part. En principi, s'haurien de convocar cada tres

mesos i tenen com a principals objectius informar, rendir comptes i fer seguiment de les accions del Pla de barris.

- **Les taules de treball.** Son espais de treball sectorials i temàtics amb entitats i veïnats, aprofitant espais existents o bé a partir de la creació de nous. Aquest són els principals espais per la coproducció¹ comunitària de projectes del Pla de Barris
- **Els processos i les accions participades.** S'han impulsat processos per la definició del propi Pla de barris en cada barri i també accions específiques pels projectes d'intervenció en l'espai públic. Entre 2021 i 2024, s'han portat a terme 14 processos de participació (regits pels criteris de Reglament de Participació Ciutadana, i desenvolupats amb multiplicitat d'accions i agents) i 20 accions participades on han assistit 5.947 persones i 534 entitats (més centrades en col·lectius específics d'un barri i es desenvolupen en 3-5 accions concretes) (Consell Assessor, 2023).

També s'han de destacar diferents programes específics, com el projecte **Nous Lideratges**, un programa de formació vivencial i empoderadora adreçat a una quinzena de joves entre 20 i 35 anys vinculats als barris on es desplega el pla, que està orientat a promoure el desenvolupament comunitari i l'apoderament dels participants. Per altra banda, també s'ha reforçat el **suport a les entitats** dels barris en qüestió, amb l'objectiu de conèixer i diagnosticar les necessitats i potencialitats del teixit associatiu dels barris i a definir programes i serveis adaptats a les seves necessitats, ja siguin a través de la facilitació d'eines i recursos pràctics, la facilitació de processos d'acompanyament per la millora organitzativa, assessoraments i tutories personalitzades o accions formatives.

Aquest informe analitza l'enfortiment de l'acció comunitària en els barris subjectes a la intervenció del Pla de Barris a partir de la visió de les persones participants en les comissions de seguiment. El primer capítol defineix els objectius, la metodologia, i el treball de camp d'aquest projecte. El segon capítol presenta els resultats, incloent-hi cinc apartats: els factors condicionants previs (que han limitat l'impacte del PdB); l'increment de l'acció comunitària des de la implementació del PdB; la vinculació diferencial dels diversos grups socials a les accions i processos participatius del PdB; els canvis en les relacions entre entitats, i entre aquestes i l'Ajuntament de Barcelona, des de la implementació del Pla; i, també, quin ha estat el rol específic de les diverses accions i espais de governança del Pla en els resultats descrits. El tercer i últim capítol conclou l'informe amb una sèrie de reflexions claus.

Aquest informe forma part d'un encàrrec més ampli de Foment de Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona a l'Institut Metròpoli, que té per objectiu d'analitzar els canvis en els barris subjectes d'intervenció del PdB.²

¹ Segons el informe del comitè assessor, s'entén com a co-producció quan hi ha almenys dues d'aquestes tres condicions: a) La definició de l'actuació i del seu desplegament es realitza de forma conjunta amb un altre actor. En aquests casos, la implicació del veïnat va més enllà de la seva participació en el procés general de diagnòstic, establiment dels objectius i definició de les actuacions generals. b) El desplegament de l'actuació es produeix de forma conjunta entre l'Ajuntament i un altre actor (les dues parts co-gestionen, col·laboren i es complementen en el desplegament) i c) Existeix una governança compartida entre l'Ajuntament i un altre actor en el desplegament (independentment de qui executa aquest desplegament).

² Aquest informe aborda específicament l'impacte del PdB en l'acció comunitària, i s'emmarca en una sèrie d'anàlisis d'altres dimensions del Pla. Aquest conjunt d'estudis permetrà complementar d'altres avaluacions inicials dels efectes del Pla (Ivàlua, 2021).

Objectius, metodologia, i treball de camp

Objectius

L'**objectiu** d'aquest informe és valorar l'evolució de l'acció comunitària en els barris subjectes a la intervenció del Pla de Barris, tant en la dimensió individual com col·lectiva. Els tres sub-objectius d'aquesta part de la recerca són els següents:

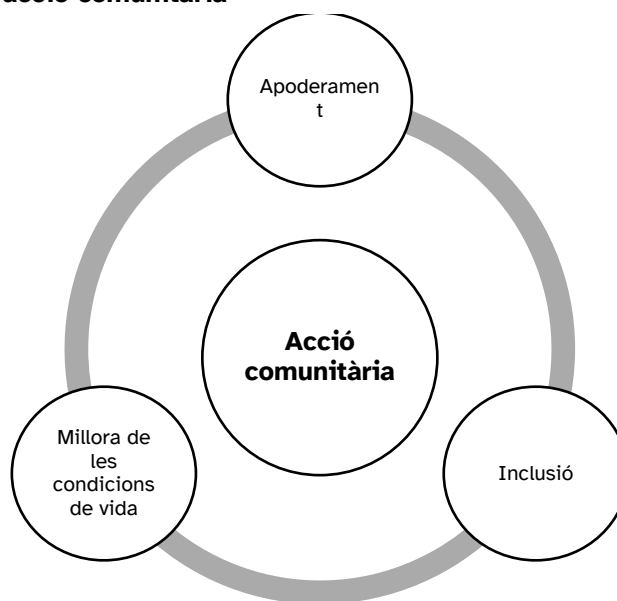
1. Avaluar la satisfacció subjectiva de l'acció comunitària emmarcada del PdB, des de la perspectiva de les entitats participants en les comissions de seguiment.
2. Copsar els canvis percebuts en relació al treball en xarxa amb els serveis públics (en particular, amb l'Ajuntament de Barcelona) i la capacitat inclusiva de les entitats, i de la col·laboració entre elles.

Marc teòric

El **marc teòric** es basa en la noció d'acció comunitària. Aparentment una noció intuïtiva i senzilla, no és pas senzill explicar de manera explícita què és l'acció comunitària (Ajuntament de Barcelona, 2009, 2021). L'acció comunitària es defineix com "la dinamització de relacions socials de cooperació entre els membres d'un determinat àmbit de convivència a la ciutat (...) per aconseguir millorar el benestar quotidià de les persones" (Ajuntament de Barcelona, 2009, p. 7). Seguint la guia, els 3 objectius de l'acció comunitària serien l'apoderament, la millora de les condicions de vida, i la inclusió col·lectiva. L'apoderament s'entén com el procés que permet al subjecte (persona-grup-comunitat) guanyar autonomia, capacitats per fer-se valer i per protagonitzar la millora de les seves condicions de vida, una millora que busca la cohesió social i la inclusió dels col·lectius més febles i desafavorits (Rebollo, coord., 2015) (Figura 2). Pel que fa els impactes en l'acció comunitària a nivell associatiu i treball en xarxa aquesta distingeix tres dimensions:

- La inclusió de la diversitat de perfils socials en les dinàmiques comunitàries.
- La millora de l'apoderament col·lectiu amb l'augment de la vida social i associativa i el reforç del treball entre entitats i col·lectius del barri.
- La millora del treball en xarxa entre entitats, persones i l'administració pública.

Figura 2. Components de l'acció comunitària



Font: Rebollo (coord., 2015).

Per tal d'aconseguir marcs conceptuals i un vocabulari compartits i clars, en aquest informe es centrarà en l'acció comunitària (a partir de la definició prèvia) més que en els processos participatius impulsats per l'administració, que són només una de les múltiples tipologies d'acció comunitària (Ajuntament de Barcelona, 2009, p. 19).

La literatura acadèmica ha posat de relleu com la densitat de la xarxa de reciprocitat comunitària pot ésser un factor protector dels barris, enfront de la vulnerabilitat sociourbana, les crisis -econòmiques o sanitàries- i les dinàmiques de declivi urbà (p.ex., Blanco i León, 2016). De totes maneres, l'assoliment efectiu d'aquests objectius no és pas senzill ni automàtic, ni està garantit per la sola implementació de polítiques públiques adreçades a potenciar la participació -ans al contrari. De fet, també la literatura acadèmica ha assenyalat múltiples reptes al voltant de la participació i l'acció comunitària: els biaixos socials de la participació i l'acció comunitària (que impliquen els anomenats "públics absents"); el perill de l'excessiva rutinització i burocratització de les iniciatives participatives; o els efectes no desitjats de les iniciatives de l'administració dirigides a promocionar la participació comunitària (p.ex., un lideratge excessiu que acabi limitant el creixement de les organitzacions de base) -entre d'altres (Eizaguirre, 2012; Martínez et al., 2019).

Marc metodològic

La **metodologia** de la recerca és mixta (quantitativa i qualitativa). D'una banda, l'anàlisi quantitatiu inclou una enquesta elaborada a les Comissions de Seguiment (CdS) del PdB. L'enquesta té com a objectiu identificar el grau de (des)acord en relació a les dimensions claus de l'acció comunitària: qui participa i qui no, els canvis en les relacions entre entitats i entre aquestes i l'Ajuntament, i el rol del PdB en aquesta evolució. Tal com es descriurà més endavant, aquests graus de (des)acord s'analitzaran en base diverses variables, com territori i tipus d'actor.

D'altra banda, l'anàlisi qualitatiu inclou grups de discussió, també aplicats a les CdS. La composició dels grups de discussió s'ha fet a partir de criteris de segmentació utilitzant variables estructurals, tal com recomana la literatura acadèmica (p.ex., Morgan, 1997); en aquest cas, variables territorials, tot aprofitant la divisió del propi PdB en les CdS. A diferència de l'enquesta, que tenia com a objectiu identificar el grau i la freqüència del (des)acord amb dimensions de l'acció comunitària definides *a priori* (el "què" de l'acció comunitària), la lògica dels grups de discussió és produir discurs (p.ex., Ibáñez, 1985), la qual cosa ens permet identificar de manera emergent els mecanismes que han operat en aquesta evolució -des de la perspectiva dels propis actors (el "com" de l'acció comunitària). Això no vol dir que els grups de discussió hagin de produir un discurs consensuat i homogeni, al contrari: un dels objectius essencials dels grups de discussió és identificar possibles fraccions o nuclis diferencials en termes discursius/narratius, ideològics i motivacionals (p.ex., Alonso, 1998). Tal com es descriurà més endavant, un dels resultats més importants d'aquest informe és fer emergir alguns dels dissensos que existeixen al voltant del sentit, del valor, i de la utilitat atribuïda a la participació comunitària.

El guió de l'enquesta i el del qüestionari (ambdós elaborats en col·laboració amb Foment de Ciutat de l'Ajuntament de Barcelona) estaven enfocats a respondre les següents preguntes:

APODERAMENT COL·LECTIU

Des de que hi ha el Pla de barris, creus que la implicació i participació de les entitats i del veïnat ha augmentat o ha disminuït?

El Pla de Barris ha ajudat a que hi hagi més coneixement de les entitats del barri i de les iniciatives veïnals?

INCLUSIÓ

Qui ha participat més en les activitats i espais comunitaris des que hi ha el Pla de Barris?

Creus que el Pla de Barris ha aconseguit involucrar a persones "noves", que abans no participaven en accions comunitàries?

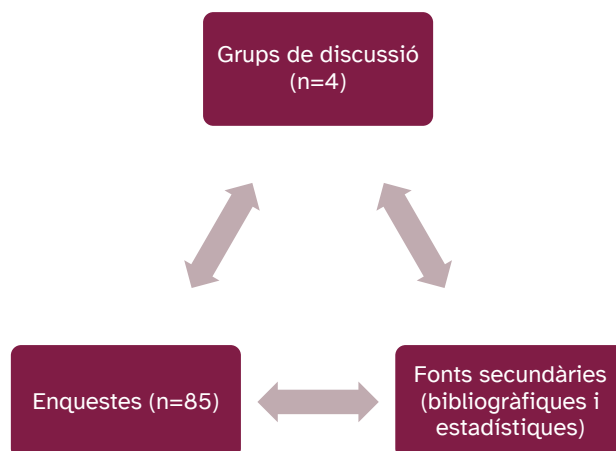
TREBALL EN XARXA

El Pla de Barris ha ajudat a que hi hagi una major col·laboració entre les entitats i col·lectius del barri? Creus que el Pla de Barris ha millorat la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament?

El **treball de camp** ha inclòs quatre grups de discussió (un a cadascun dels CdS següents: Turó de la Peira i Can Peguera, Trinitat Nova, Besòs i Maresme, Carmel i Can Baró) i n=85 enquestes (corresponents a set CdS: Besòs i Maresme, PdB Carmel i Can Baró, PdB Turó de la Peira i Can Peguera, PdB Trinitat Nova, PdB Poblesec, PdB Prosperitat, PdB Zona Nord, i PdB Raval). Els membres i entitats participants a les CdS oscil·len entre un mínim d'uns 10 membres i 10 entitats (p.ex., les CdS de Roquetes i Verdún, de Trinitat Nova, i de Zona Nord) fins a un màxim de més de 20 persones i de 20 entitats: Trinitat Vella, Turó de la Peira i Can Peguera, La Prosperitat, Carmel i Can Baró, i Poble-Sec (Consell Assessor, 2023).

La propera Figura 1 visualitza aquesta triangulació metodològica amb informació sobre el treball de camp realitzat:

Figura 1. Mètodes i treball de camp realitzat



Font: elaboració pròpia

El **model d'anàlisi**, tant dels grups de discussió com dels resultats de l'enquesta, es basa en tres grans variables:

1. El territori on ha intervingut el PdB: característiques urbanes i geogràfiques; densitat associativa; etc.
2. Les tipologies d'actors, on s'han distingit tres tipus: associacions de veïns/es i de comerciants; associacions culturals, esportives, econòmiques, i educatives; i serveis municipals
3. El moment en relació a la "intervenció" del PdB, tot distingint factors condicionants (previs a la implementació del PdB) i impactes (durant i després de la implementació del PdB).

Reptes

En general, l'anàlisi de l'acció comunitària és extremadament complexa (Rebollo, coord., 2015). En el cas de l'objecte d'estudi d'aquest informe (l'evolució de l'acció comunitària i el rol del PdB en aquesta), a més a més, hi ha algunes dificultats afegides. Una de les més importants ha estat les múltiples accions que ha desenvolupat el PdB (i que han estat en moltes accions desconegudes pel propi teixit comunitari dels barris subjectes d'intervenció).³

Aquest elevat nombre d'actuacions dificulta l'explicació i comunicació al veïnat de cada barri del propi PdB, tal com descriu l'article "Les polítiques de rehabilitació enfront la segregació: el Pla de Barris de Barcelona":

³ Així, el PdB ha dut a terme una gran número d'accions, de naturalesa molt diversa. En l'informe anual de 2023 del Consell Assessor del Pla de Barris es descriu l'important despesa financera del PdB, i la seva distribució sectorial: "Els recursos totals destinats al desenvolupament del Pla de Barris per al període 2021-2024 representen, segons dades de l'Ajuntament, un total de 150 milions d'euros (...) els recursos totals es distribueixen de la següent manera: Educació i salut pública compta amb una dotació pressupostària total de 34,8 M€; Drets socials, equitat de gènere i acció comunitària amb 20,9 M€; Ocupació, impuls econòmic i economia social amb 14,6 M€; Espai públic i accessibilitat amb 41,6 M€; Habitatge amb 25,8 M€; i Sostenibilitat ambiental i emergència climàtica amb 3,7 M€. En definitiva, Espai públic i accessibilitat ha comptat amb el 27,76% dels recursos totals del Pla de Barris, i juntament amb Educació i Salut pública (23,27%) representen més de la meitat de la dotació pressupostària del Pla de barris (51,03%)." (2024b, pp. 24-25).

Ara bé, un volum tan elevat d'actuacions, si bé constitueix una mostra destacada de flexibilitat i ambició, planteja també alguns problemes. El més notable és la dificultat d'explicar i comunicar al veïnat de cada barri i al conjunt de la ciutat el contingut de les actuacions. En aquest context, segons el que ha apuntat en més d'una ocasió el Consell Assessor, hauria estat convenient establir, a l'hora de planificar-les i explicar-les, una certa jerarquització, destacant aquelles actuacions que resulten més determinants i característiques en cada àmbit d'actuació. En diversos moments del desenvolupament del Pla s'ha previst establir, a aquests efectes, la figura dels "projectes motor", que finalment no s'ha acabat de generalitzar (Nel-lo, et al., 2020, p. 129).

També els grups de discussió van expressar aquestes dificultats. Les dues properes cites expressen com la multitud d'accions dificulta identificar qui ha participat en les accions comunitàries (i quins són els públics absents), mentre que la segona aprofundeix en com el desconeixement, fruit de la multitud d'accions, s'agreuja amb la "sectorialització" d'aquestes (tal com il·lustren les properes dues cites):

La multitud d'accions, simultànies i paral·leles, del Pla de Barris (més de cinquanta accions en els dos barris en qüestió) dificulten una anàlisi general, conjunta del propi Pla. És difícil dir qui participa i qui no quan no es saben quines accions hi ha [Associació de veïns/es, CdS Turó de la Peira i Can Peguera]

Y al principio sí que hacíamos comisiones o reuniones entre todos, pero después se nos fue sectorializando por categorías. Ha habido mucha información que no hemos compartido: comerciantes no han tenido información de educación, y educación no ha tenido información de comerciantes, por poner un ejemplo [Associació de comerciants, CdS Carmel]

En menor grau, hi ha d'altres dificultats que han estat recurrents a l'hora d'analitzar l'impuls de l'acció comunitària dut a terme pel PdB (i que s'abordaran a la secció de resultats): la visibilitat i protagonisme secundari que han patit les iniciatives de participació enfront les accions relatives a infraestructura i dotacions; i la manca de consensos a l'hora d'establir marc compartits sobre el significat, valor i utilitat de la participació comunitària en el marc del PdB i els seus espais de governança institucional.

Finalment, també s'ha de tenir en compte els límits del treball de camp, tant pel que fa a la possibilitat de realitzar grups de discussió en tots els CdS, així com poder observar i analitzar altres espais com les taules de treball on es desenvolupa la pròpia acció comunitària d'una forma més clara.

Per això, els resultats presentats a continuació triangulen les fonts primàries (grups de discussió, enquesta) amb d'altres de secundàries, per tal de dotar de major robustesa metodològica les anàlisis presentades.

Resultats

Aquest segon capítol descriu els impactes del PdB en la participació comunitària. Els resultats es presenten utilitzant les variables d'anàlisi (el territori, el tipus d'actor, i el moment -distingint entre factors condicionants previs i els impactes del PdB).

Els factors condicionants previs

Aquest apartat caracteritza els factors condicionants previs (alguns generals del conjunt de la ciutat, d'altres específic de cadascun dels barris) que han influït i mediat l'impacte del PdB en l'acció comunitària. En concret, es tracta dels factors següents: el teixit associatiu i comerciant; l'entorn urbà i geogràfic; la (in)accessibilitat de la infraestructura social; i l'impacte de la (post)pandèmia.

EL TEIXIT ASSOCIATIU I COMERCIAL EXISTENT I LES SEVES RELACIONS AMB LES ADMINISTRACIONS

El primer factor condicionant és el teixit associatiu i comercial previ: és a dir, la presència i arrelament d'entitats, associacions, i comerços de proximitat als barris, així com la seva trajectòria històrica i evolució recent. Tots els grups de discussió (i tal com ha constatat també abundantment la literatura acadèmica), **el teixit associatiu i comercial previ és un element clau que facilita l'acció comunitària**. Dit d'una altra manera: és molt més probable desenvolupar amb èxit iniciatives de participació i acció comunitària allà on ja existeix un teixit associatiu i comercial previ que no pas fer-ho allà on aquest és inexistent. La pràctica totalitat de narratives dels grups de discussió de les CdS compartien aquesta assumpció, tal com exemplifica la propera cita:

Si tu fas una activitat en un barri on hi ha gent al carrer es visualitza molt, però si la fas en un barri com aquest, on no hi ha gent al carrer, doncs costa molt més [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

Si bé el teixit associatiu és un element clau que facilita l'acció comunitària, una narrativa recurrent en tots els grups de discussió era la denúncia de la mala situació que travessa l'associacionisme barceloní en l'actualitat. Les narratives de la majoria de grups de discussió caracteritzaven críticament l'estat de l'associacionisme als barris, i consideraven que existia la sobre-representació d'alguns grups socials (p.ex., gent gran, autòctons) i la infra-representació d'altres (p.ex., joves, persones en situació de vulnerabilitat socioeconòmica, persones estrangeres, migrades i/o en situació d'irregularitat administrativa). Aquesta visió pessimista sembla estar

contrastada quan es triangula amb la literatura acadèmica i fonts secundàries (com el baròmetre del CIS).⁴

Igualment, els grups de discussió van fer referència a l'impacte negatiu que va tenir el covid-19 en l'estat de l'associacionisme a la ciutat.⁵ Aquesta és una qüestió clau que, com veurà, tornarà a emergir quan s'analitzi l'impacte del PdB en l'evolució de l'acció comunitària als barris.

A més a més, aquesta situació crítica també s'ha caracteritzat històricament per una descoordinació de les entitats del barri: "cadascú tira per la seva banda", tal com descriu la propera cita.

Tot i que la Trini, històricament, ens hem mogut molt amb xiringuitos: cadascú tenia el seu projecte, i per por a lo de fora, es tancava. [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

Alhora, els grups de discussió assenyalaven que la idiosincràsia associativa de cada barri determina molt el potencial d'acció comunitària en aquells territoris. De fet, totes les evidències apunten a que l'associacionisme és extremadament heterogeni territorialment a la ciutat de Barcelona: amb una presència abundant i rica en alguns barris, mentre que és escassa en d'altres.⁶

També, els grups de discussió van comentar la importància del teixit comercial a l'hora de condicionar l'acció comunitària, la qual cosa era considerada especialment crítica en aquells barris amb baixa densitat de comerços de barri.⁷ Les properes cites resumeixen breument un debat que va haver-hi en una comissió de seguiment:

Jo sé que el Pla de Barris ha intentar contactar amb les organitzacions comercials, però és que al barri no n'hi ha. No es pot donar visualització a una cosa que no existeix

⁴ Per exemple, recentment l'informe *Participació i informalitat en el teixit associatiu de Barcelona: tendències i reflexions* (Ajuntament de Barcelona, 2021, p. 6) va posar de relleu -a partir dels baròmetres del CIS de l'any 2006 al 2017- que l'associacionisme formal a la ciutat de Barcelona té un caràcter relativament reduït. Segons aquest mateix informe, l'associacionisme formal es componia d'entitats esportives i culturals (al voltant del 14% de la població), seguides d'associacions sindicals (10%), d'entitats de suport socials i drets humans (10%), d'afiliacions religioses (8%), i dels col·legis professionals (5%). L'informe apunta també que l'associacionisme ha evolucionat, durant les últimes dècades, en favor de les entitats secular (associacionisme cultural, esportiu, lúdic) en detriment de les entitats polítiques, sindicals, i religioses (Peña-Lopez i Sánchez-Santos, 2018; Rodríguez et al., 2003; Vázquez, 2010).

⁵ Es tracta de qüestions que la literatura acadèmica també considera vitals, tant pel que fa a la participació dels diversos perfils demogràfics en l'acció comunitària (veure, p.ex., sense ser exhaustius: Anduiza i Bosch, 2004; Anduiza et al., 2021; Assaghir, 2022; CEO, 2023; González, coord., 2007; Tormos i Verge, 2010), com pel que fa a les diferències territorials d'aquesta (Blanco et al., 2016; Antón-Alonso et al., 2017). En paral·lel, per un estudi de cas sobre l'impacte de la covid-19 en la participació cívica i política, veure Kornbluh et al. (2022).

⁶ Si bé les dades del teixit associatiu a la ciutat de Barcelona són escasses, totes les evidències apunten a la seva desigual distribució al llarg del territori. Aquesta desigualtat es dona en totes les franges d'edat, també; així, per exemple, l'*Informe d'oportunitats educatives a Barcelona 2022* dedica un apartat específicament a les activitats de la població de Barcelona -especialment juvenil- en activitats culturals, esportives, i artístiques, i posa de relleu justament aquesta disparitat territorial (Ajuntament de Barcelona, 2022; Pineda i Termes, 2021).

⁷ De fet, la promoció del comerç de proximitat és una prioritat compartida també per les institucions. Així, la Direcció de Comerç de l'Ajuntament de Barcelona, amb l'objectiu d'evitar la desertització comercial i els processos de degradació urbana.

No hay comercios en la Trinidad. ¿Quién va a participar?

Es que no hay comerciantes por aquí. No tenemos comercio, y la participación decae mucho...

[Associació de comerciants, CdS Trinitat Nova]

Així doncs, a pesar de que els barris intervinguts pel PdB puguin ser relativament similars en termes de vulnerabilitat urbana, el cert és que el seu teixit associatiu és fortament diferenciat, la qual cosa en condiciona els impactes del PdB en relació a la participació comunitària. La propera cita posa de relleu les diferències en termes de teixit associatiu en dos barris que formaven part del mateix PdB:

Som dos barris diferents. Tots classe treballadora. Pobresa, abandó, manca d'espais, etcètera. Però tenim una diferència molt bèstia. Un barri és gran, i té molta menys participació, tot i que últimament hi ha hagut un renaixement d'una certa xarxa d'entitats. L'altre barri és petit, i té una idiosincràsia diferent, on les entitats sempre han estat participant en tot. Això és la diferència entre un barri gran i un barri petit. [Associació de veïns/es, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

A més a més, el treball de camp qualitatiu va fer emergir la importància, en tant que factor condicionant de l'impacte del PdB en l'acció comunitària als barris, no només de l'existència del teixit associatiu, sinó també de la seva tradició "històrica" amb l'Administració. En particular, en casos de trajectòria prèvia caracteritzada per el desacord i el conflicte, l'impacte del PdB es troba amb un factor mediador que en limita el seu impacte positiu. Com es veurà més endavant, històricament la relació entre el teixit associatiu i l'Administració pública a Barcelona ha estat poc compacta i coordinada (Eizaguirre, 2012), marcada per l'ocasional desatenció de l'administració envers alguns territoris.

EL CONTEXT SOCIAL I GEOGRÀFIC

En paral·lel al teixit associatiu i comercial previ, els grups de discussió van fer emergir el que es considerava també un altre factor condicionant clau per l'acció comunitària: **la situació geogràfica, la connectivitat urbana i la densitat de població com a factors condicionants tant del teixit associatiu com de les infraestructures comunitàries**. Tot i ésser una ciutat compacta, la connectivitat dels barris de Barcelona és ben diversa. Així, una narrativa habitual en els grups de discussió considerava que alguns barris estan fortament connectats amb d'altres espais urbans (en un continuïum que facilita l'intercanvi social), mentre que d'altres barris estan més desconnectats, la qual cosa, segons els grups de discussió implica que els barris en qüestió resten "aïllats" i "apartats" de la resta del barri i del districte. La propera cita descriu la situació d'un barri desconnectat i "desplaçat" de la resta del districte:

Este barrio está un poco como desplazado: estamos apartados de Nou Barris. Estamos intentando que la gente nos relacione con Nou Barris, pero

estamos desplazados de los otros barrios [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

Els discursos reiteraven que una situació geogràfica ben connectada a la xarxa de transport i a la resta de la trama urbana facilita l'accessibilitat de la infraestructura social de qualitat (com els casals de barri o els centres cívics). Tal com la literatura acadèmica ha posat de relleu, la infraestructura comunitària urbana facilita l'emergència, floriment de relacions socials no necessàriament intencionals i, en últim terme, l'ajuda mútua i el capital social (Klinenberg, 2021). El Consell Assessor del Pla és ben conscient de la importància de la infraestructura social a l'hora d'impulsar l'acció comunitària.⁸ El treball de camp qualitatiu va fer emergir, però, un potencial element preocupant. Així, els grups de discussió dels barris en una situació urbana més extrema (caracteritzada per elevats pendents, desconexió relativa de la resta de la xarxa de transport i de la resta de la trama urbana) denunciaven que la infraestructura social geogràficament inaccessible és poc útil per a impulsar l'acció comunitària. Paradoxalment, són sovint els grups socials amb menor capacitat de mobilitat (per exemple, persones grans) i, per tant, els qui més difícilment poden accedir a aquesta infraestructura social de qualitat.⁹

Seguint aquesta narrativa dels grups de discussió, doncs, les entitats del barri exigien a l'administració que, més enllà de compensar l'actual distribució desigual de la infraestructura cultural, artística, esportiva i social de qualitat de manera més homogènia pel territori¹⁰, també aconseguís que aquesta sigui accessible a tots els públics, no només econòmicament, sinó també en termes de mobilitat. Aquesta qüestió es reprendrà a les conclusions.

Igualment, i com a últim factor condicionant previ, els grups de discussió també han emfatitzat que **la baixa densitat demogràfica** implica un ús molt dèbil de la via pública, dificulta les pràctiques d'associacionisme i -en últim terme- pot limitar l'impacte de les accions del PdB encaminades a afavorir l'acció comunitària. Aquest factor és particularment rellevant, donada la gran disparitat de densitat poblacional dels barris subjectes d'intervenció del PdB.¹¹ Justament, la literatura acadèmica confirma que és necessària una densitat

⁸ Així, el Consell assessor del PdB, en la *Coordinació Informes i Notes debats Grups treball*, contempla com a bona pràctica la "infraestructura social per a la dinamització comunitària des de serveis públics d'accés universal," i posa com a exemple l'Espai Tres Ulls de l'Institut Escola Trinitat Nova, així com les instal·lacions esportives de La Besonense (Consell Assessor del Pla de Barris, 2024a). A més a més, assenyalava que "El tema de la infraestructura social com un tema crític en l'àmbit dels Drets Socials. L'avaluació d'impacte del Pla de Barris que fa l'Institut Metròpoli se centra en si, en termes de dotació d'equipaments, la distància d'aquests barris respecte la mitjana de la ciutat s'ha anat escurçant. No és però només una qüestió de presència d'equipaments, sinó de qui els utilitza i de quin tipus de relacions s'hi produeixen" (op. cit). Els resultats d'aquest informe van, doncs, en la mateixa direcció.

⁹ Aquesta discussió va ser especialment intensa en algun grup de discussió. Per exemple, va ser el cas del casal de barri de Can Baró el Pirineu, la qual cosa ha dificultat la seva utilitat en favor de la participació comunitària.

¹⁰ Aquesta necessitat va ser recollida, per exemple, en la *Mesura de govern i pla d'accions "Cap a una política pública de cultura i educació"* (Ajuntament de Barcelona, abril de 2019), que va dur a terme un mapa de les activitats educatives i culturals (tant formals com informals) de la ciutat, i que assenyalava críticament aquesta distribució heterogènia: "En el cas concret de Barcelona, tot i els esforços d'una multiplicitat d'agents, així com l'existència de projectes consolidats, l'oferta d'educació, formació i ensenyaments culturals i artístics presenta dèficits importants pel que fa a la distribució territorial, que és molt desigual. D'una banda, determinats barris de la ciutat concentren l'oferta privada i també, en bona mesura, la pública (...) En aquest cas es pot comprovar la concentració de l'oferta d'ensenyaments artístics en alguns barris de la ciutat (Eixample, Sarrià i Gràcia o les Corts) respecte d'altres territoris i, especialment, els de la perifèria urbana" (2019, pp. 13-14).

¹¹ Alguns dels barris subjectes d'intervenció del Pla tenen una pe

poblacional mínima que faciliti l'emergència dels processos d'innovació política (Antón-Alonso et al., 2017).

L'impacte de les accions del PdB en l'acció comunitària no es donen pas en el buit, al contrari: estan mediades per una sèrie de factors condicionants previs, que en limiten l'abast i potencial de transformació.

Així, el teixit associatiu i comercial previ és un element clau que facilita l'acció comunitària. En absència d'aquest, les iniciatives públiques d'impuls de l'acció comunitària són substancialment més difícils.

També, la situació geogràfica, la connectivitat urbana i la densitat de població són factors condicionants tant del teixit associatiu com de les infraestructures comunitàries.

Especialment, situacions geogràfiques desfavorables (p.ex., pendents especialment pronunciats), desconexió de la trama urbana, i baixa densitat de població dificulten l'emergència i la consolidació del teixit comunitari (sense el qual l'acció comunitària és pràcticament impossible).

Com a resultat, els barris subjectes d'intervenció presenten casuístiques que (més enllà de compartir una situació de vulnerabilitat socioeconòmica) són extremadament heterogènies en termes d'associacionisme, connectivitat urbana, o accessibilitat a la infraestructura comunitària. L'avaluació de l'impacte del PdB en l'acció comunitària, doncs, s'ha de dur a terme tenint en compte aquestes qüestions.

pendent molt elevada: així, Sxí, Santn Genís deGenís dels Aguds Agudellls,, Torre B Torre Baró, Cò, Can Baró, i Le Baró, i Les RoquRoquetetes tenen pendent superior al 30%; r al 30%; en menor grau, Cau, Ciutat Meridiana, El Carmel, i Lmel, i La Trinitat Nova tenen pendent d'entre 20% i 30%.

En p20% i 30%.

En paral·lel, els barris de Torre Baró, Vallbona, La Marina del Prat Vermell, i Can Peguera tenen molt baixa densitat de població (inferior a 200 hab./ha).

Destaca, erior a 200 hab./ha).

Destaca, en aquest sentit com Sant Genís dels Agudells combina ambdues situacions: baixa densitat demogràfica (278,5 hab./ha) i molta pendent -del 37,3% (font: *Estadística de condicions de vida i estructura d'oportunitats dels barris de la demarcació de Barcelona*, ECVEO, Institut Metròpoli).

Els impactes del PdB en l'acció comunitària

En aquest apartat s'analitzen l'impacte del PdB en l'acció comunitària en els barris on hi ha intervingut. Específicament, es farà referència a quatre qüestions: a) a l'increment de l'acció comunitària; b) a les diferències de participació en l'acció comunitària segons grups socials i tipus d'entitats; c) als canvis a les relacions entre entitats i, també, entre entitats i Ajuntament de Barcelona; d) a la governança local del pla (CdS, taules temàtiques) i la seva relació amb l'acció comunitària als barris; i, per últim, e) la millora en les condicions de vida de la població.

L'INCREMENT DE L'ACCIÓ COMUNITÀRIA (MEDIADA SEGONS TERRITORIS I TIPUS D'ACTORS)

Aquest apartat mostra com, en termes generals, **els participants als grups de discussió i a l'enquesta consideren el PdB ha augmentat l'acció comunitària als barris on hi ha hagut PdB.**

En aquest sentit, els resultats de l'enquesta apunten a que les persones participants a les CdS opinen que la participació ha augmentat des de la implementació del PdB (quasi dos terços, el 61%); al voltant d'una quarta part manté que s'ha mantingut igual (el 27%); la ràtio de persones que opinen que la participació ha disminuït és pràcticament inexistent (només un 5%) (Taules 1 i 2).

Si bé aquests resultats poden semblar modestos, és imprescindible recordar que **el PdB s'ha desenvolupat en un context especialment hostil a l'acció comunitària, en gran mesura afectat per la disminució de la socialització i de la participació resultat de la pandèmia de la covid-19.**

Taula 1. El PdB ha tingut algun efecte sobre l'augment o la disminució de la participació comunitària? (% de respostes segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Trinitat Nova	PdB Poblesec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total
Ha augmentat.	60,0	25,0	81,8	77,8	55,6	80,0	50,0	71,4	60,5
S'ha mantingut igual.	20,0	56,3	9,1	22,2	33,3	0,0	50,0	14,3	27,2
No ho sé.	0,0	12,5	9,1	0,0	11,1	20,0	0,0	14,3	7,4
Ha disminuït.	20,0	6,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	14,3	4,9
Total	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Taula 2. El PdB ha tingut algun efecte sobre l'augment o la disminució de la participació comunitària? (% de respostes segons actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmica, i educativa	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total
Ha augmentat.	55,6	46,2	60,0	70,6	59,3
S'ha mantingut igual.	22,2	53,8	26,7	20,6	27,2
No ho sé.	16,7	0,0	13,3	2,9	7,4
Ha disminuït.	5,6	7,7	0,0	5,9	4,9
<i>Total</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment

De totes maneres, **la percepció de l'impacte del PdB en la participació comunitària depèn tant dels territoris del PdB com, també, de les tipologies d'entitats**. Així, en alguns territoris la percepció de la millora de la participació és extremadament optimista, al voltant de quatre cinques parts (Turó de la Peira i Can Peguera, Trinitat Nova, Prosperitat), mentre que d'altres és mitjana -entre la meitat i dos terços- (Besòs i Maresme, Poble-Sec, Zona Nord, Raval), i -despenjat- en un PdB només una quarta part opina que la participació ha augmentat (Carmel i Can Baró, on més de la meitat dels qui van respondre l'enquesta creu que la participació s'ha mantingut igual).

Segons tipologia d'entitats, **tant les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives com també els serveis municipals opinen que la participació ha augmentat (el 60% i el 56% de les respostes, respectivament, consideren que la participació ha augmentat), la qual cosa contrasta amb l'escepticisme relatiu de les associacions de veïns i de comerciants (els quals opinen, en més de la meitat de les ocasions, un 54%), que la participació s'ha mantingut igual** (Taules 1 i 2).

Per últim, un debat recurrent als grups de discussió era la distinció entre les diverses modalitats, naturaleses i intensitats d'accions comunitàries, i quines accions impulsades pel PdB podien considerar-s'hi. De fet, aquest és un debat habitual en molts dels processos d'avaluació de l'acció comunitària i dels processos participatius (Ajuntament de Barcelona, 2009; Rebollo, coord., 2015). Tot i que la metodologia d'aquest informe no permet concloure contundentment quines han estat les activitats que han facilitat i esperonat dinàmiques de participació, ni quines han facilitat més l'acció comunitària, els grups de discussió han apuntat una certa dualitat segons tipus d'accions del PdB. Així, d'una banda, les accions més lúdiques i obertes (p.ex., activitats festives a l'espai públic) han afavorit una participació extensiva (major número de persones, però amb una implicació reduïda). D'altra banda, d'altres accions han tingut una participació més intensiva (és a dir: menor número de persones participant-hi, però amb una implicació més elevada). A les properes cites, justament, es presenta un debat que estableix una oposició entre les accions extensives i obertes, més lúdiques ("festa

major”, “pallassos”, “música”), que són alhora més visibles per al públic general -però també més difícils de comptabilitzar-, en comparació amb accions més intensives i tancades, que són menys visibles per al públic general però més senzilles de quantificar (p.ex., “tallers de conversa”, “menjadors”, “formacions”).

En quins actes ha participat la gent? Pallassos, pallassos, pallassos, música [Associació de veïns/es, CdS Besòs Maresme]

Hi ha projectes de converses en les escoles que no apareixen, tallers, menjadors. Igual ens falta informació sobre totes les activitats i projectes que s’han fet, per tenir aquesta visió col·lectiva [Serveis municipals, CdS Besòs Maresme]

Jo sí que veig que hi ha més gent jove que participa. No només la música i gent al carrer, sinó també en d’altres espais. Per exemple ara mateix són els joves que venen a fer formacions. Hem estat un any darrera seu, però al final ho hem aconseguit [Serveis municipals, CdS Besòs Maresme]

Així i doncs, i tot i que s’escapa al propòsit d’aquest informe, la distinció de les modalitats de participació segons tipus d’acció sembla ser un requisit imprescindible a l’hora d’avaluar amb precisió l’impacte del PdB en l’acció comunitària.¹²

Els resultats assenyalen que l’acció comunitària ha augmentat durant la implementació del PdB. Es tracta d’un augment modest de la participació, però significativament valuosa en un context post-pandèmic.

La majoria de barris del PdB consideren que hi ha un augment de la participació en l’acció comunitària (només el PdB de Carmel i Can Baró es mostren escèptics en aquest sentit).

Tant els serveis municipals com les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives consideren que la participació ha augmentat (el 60% i el 56% de les respostes assenyalen a que la participació ha augmentat), en contrast amb les associacions de veïns i de comerciants (el 54% de les respostes d’aquesta categoria consideren que la participació s’ha mantingut igual).

¹² A tall d’exemple, *Anàlisi de les dotacions i dels programes a consolidar del Pla de Barris de Barcelona (2016-2024)* (Termes i Martí-Costa, 2024), pendent de publicació) distingia dos tipus d’accions de polítiques públiques. D’una banda, accions intensives, d’alt impacte, “tancades” i amb poques persones beneficiàries (en tots els casos, menys del centenar de persones): Lluita contra soledat no desitjada; Escoles d’adults i comunitàries; Espais de criança 0-3 i escoles de paternalitat positiva; Formació ocupacional; Promoció d’habitatge social per combatre el sensellarisme; Lleure educatiu; Promoció econòmica; Reforç educatiu; i Salut comunitària. D’altra banda, accions extensives, d’impacte mitjà, “obertes” i moltes persones beneficiàries (sovint arribant a més d’un miler de persones): Agents cívics i mediació comunitària; Dinamització comunitària, memòria de barri i històrica; Punt TIC; i Rehabilitació espai públic.

ELS DIVERSOS GRUPS SOCIALS I LA SEVA PARTICIPACIÓ AL PDB

En aquest apartat es posa de relleu que **la participació en l'acció comunitària ha estat molt desigual segons grups socials**.

Aquesta no és una qüestió exclusiva del PdB, al contrari: de fet, la literatura acadèmica ha posat de relleu l'existència de grups socials amb, tradicionalment, una participació en processos d'acció comunitària (de naturalesa diversa: formal i informal, associativa, cultural, esportiva, religiosa, política, etc.) molt notablement superior a la d'altres grups socials. Típicament, la participació més elevada és la de persones amb estatus socioeconòmic mitjà i elevat, i amb nivell d'estudis alt (p.ex., Anduiza i Bosch, 2004), sovint homes (p.ex., Tormos i Verge, 2010). I, al contrari, els grups socials que històricament han tingut una menor participació comunitària han estat els joves (p.ex., Cano-Hila et al., 2018; CEO, 2023; González, coord., 2007), així com les persones estrangeres i/o migrades (p.ex., Anduiza et al., 2021; Assaghir, 2022). Aquesta desigualtat de participació en accions comunitàries té també una dimensió territorial i espacial. Així, els barris d'estatus social mitjà, i amb una tradició i teixit participatiu significatiu, són els que tendeixen a concentrar la majoria d'iniciatives d'innovació i d'experimentació social (p.ex., Blanco et al., 2016; Antón-Alonso et al., 2017).

En aquesta mateixa línia, els resultats de l'enquesta i dels grups de discussió de les CdS apunten també a diferències similars. **Es considera que les persones qui han participat més al PdB han estat les que ja participaven històricament en entitats i associacions** (el 65% de les respostes consideren que han participat "molt" al PdB, i només el 24% poc), **i alguns perfils demogràfics claus: dones** (47% molt, 19% poc), **i persones grans** (40% molt, 19% poc). **En canvi, els qui han participat menys són d'altres perfils demogràfics: joves** (29% molt, 53% poc), **infants** (24% molt, 38% poc), **i persones d'origen estranger i/o migrades** (21% molt, 38% poc) (Taula 3). Dit d'una altra manera: **la participació està mediada per biaixos de participació prèvia, estructurats a partir de variables demogràfiques (relatives a gènere, d'edat, i relatius a qüestions ètniques i processos migratoris).**

Taula 3. Quins col·lectius han participat molt o poc al Pla de Barris? (%)

	Molt	Poc o gens
Joves	29,2	52,8
Dones	47,2	19,4
Infants	23,8	38,1
Persones grans	39,7	20,6
Persones d'origen estranger	20,6	38,1
Comerciants	11,1	55,6
Entitats i associacions	65,3	23,6
Altres	7,0	3,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

En general, doncs, es percep que les persones que s'han vinculat i participat més a les activitats del PdB són les persones que ja participaven amb anterioritat en entitats i associacions (el 65% de les respostes

consideren que han participat “molt” al PdB, i només 24% poc).¹³ Segons tipus d'actor, els serveis municipals són els qui opinen amb major contundència que la participació de persones que ja formaven part d'associacions és molt acusada (un 89% de les persones de serveis municipals així ho creuen) (Taules 6 i 7).

També es considera elevada la participació de dones al PdB (47% de les respostes apunten a molta participació, i només 19% poca). Els grups de discussió van assenyalar ocasionalment com a hipòtesi de treball que la mirada explícitament feminista de moltes de les accions del PdB (donat que el PdB té entre els seus objectius principals l'equitat de gènere) ha afavorit la participació de les dones en les seves accions i espais de governança.¹⁴ Tal com es reiterarà a les conclusions, aquest resultat és especialment positiu, donat que, habitualment, el biaix de gènere afavoreix la major participació dels homes que de les dones en les diverses formes d'associacionisme (in)formal, participació institucionalitzada, i/o acció comunitària (p.ex., Tormos i Verge, 2010).

Igualment es considera que les persones grans també han participat molt al PdB (el 40% considera que han tingut “molta” participació, i només 19% “poca”). L'elevada participació de persones grans en l'acció comunitària no és un fenomen exclusiu del Pla, al contrari: en general, la literatura acadèmica ha posat de relleu que les persones grans tendeixen a participar molt en l'acció comunitària.¹⁵ Tal com discutirem a les conclusions, l'evolució demogràfica de la ciutat de Barcelona (en que les perspectives assenyalen a un creixement substancial de les franges de població més envellides)¹⁶ convertiran la participació de les persones de major edat en la vida social, política i comunitària un dels elements -previsiblement- claus de futures agendes polítiques amb mirada de drets socials.

En clau negativa, però, destaca la poca participació de joves i infants en les accions i espais de governança del PdB: en concret, només un 29% i un 21% de les respostes apunten que joves i infants, respectivament, han participat “molt” al PdB; en canvi un 53% i un 38% creuen que ho han fet “poc”. Aquesta escassa participació és una mala notícia, tenint en compte la importància demogràfica d'aquesta franja de població. Segons dades del Padró Municipal d'Habitants a 1 gener 2023 (font: Ajuntament de Barcelona - Departament d'Estadística i Difusió de Dades), la població jove d'entre 5 i 14 anys representa el 8,2% del total de la ciutat (136.377 persones), i la d'entre 15 i 29 el 2,6% (42.910 persones) -si bé hi ha força disparitats territorials en la distribució

¹³ Hi ha una excepció a aquesta percepció sobre entitats i associacions: les associacions de comerciants, de les quals es considera que han tingut una participació moderada, quasi perifèrica: només un 11% considera que han participat molt, i un 56% considera que han participat poc.

¹⁴ Aquesta mirada feminista és quelcom que el PdB ha afavorit explícitament i intencionalment, per tal d'incorporar dones a les dinàmiques comunitàries impulsades. Per exemple, l'informe anual de 2023 del Consell Assessor del Pla de Barris descriu com el PdB “ha facilitat la participació de les dones organitzant servei de cura dels infants i modificant els horaris de convocatòria, s'ha incorporat el gènere com a tema de debat en els processos referents a l'espai públic (seguretat, ús quotidià de l'espai públic, percepció del confort, etc.) i s'han realitzat marxes exploratòries amb dones i amb perspectiva de gènere” (2024b, p. 38).

¹⁵ Per exemple, a la ciutat de Barcelona es calcula que les persones de més de 65 anys estan més associades que la resta de grups d'edat (un 35,6%), sobretot en organitzacions socials, culturals, de salut i en associacions de veïns i veïnes (Martí-Costa, coord., 2018). Igualment, un dels “tipus ideals” de la participació en experiments associatius d'innovació social és, justament, el de persones grans; Antón-Alonso et al., 2017).

¹⁶ Per exemple, l'informe *Diagnosi per a l'Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment: una ciutat per a tots els cicles de vida (2018-2030)* (Martí-Costa, coord., 2018) exposa com -a partir de perspectives demogràfiques- es calcula que gairebé un de cada tres habitants de Barcelona tindrà 60 anys o més.

de la població infantil i juvenil a la ciutat.¹⁷ És preocupant, doncs, aquesta baixa participació d'una franja poblacional que ha estat objecte d'atenció especial pel PdB.¹⁸ No sorprèn, doncs, que la poca participació de joves i infants ha estat una de les narratives centrals dels grups de discussió de les CdS. Sovint, els grups de discussió presentaven narratives crítiques relatives a la “despolitització”, “desinterès” de la població juvenil (com es reprendrà a les conclusions, aquests discursos obren reptes importants davant la necessitat imperativa de vincular joves -polititzats però no institucionalitzats- en aquests processos participatius):

La gent jove [no participa]. Som una gent molt major. Jo no veig gent jove [Serveis municipals, CdS Carmel]

En nuestro barrio participa gente, pero mayoritariamente gente mayor, y la gente pobre se nos pierde no sabe dónde. (...) La gente joven están en otras historias, están bastante desmotivadas, no creen en las entidades [Associació de veïns/es, CdS Carmel]

Les noves generacions no participen. No és el seu interès en el seu moment actual de la vida, però potser més endavant si que participen, quan siguin més grans [Serveis municipals, CdS Carmel]

La percepció d'escassa participació de joves i infants és especialment acusada en associacions de veïns i de comercials (Taules 6 i 7). En aquest sentit, una altra narrativa abundant en els grups de discussió de les CdS ha estat la incapacitat de l'associacionisme “tradicional” de “relacionar-se”, “apropar-se”, “involucrar”, i “captar” joves. Aquesta és una qüestió crítica que el moviment veïnal fa dècades que reitera (p.ex., FAVB, 2012; Sánchez, 1997). La propera cita va en aquesta línia:

El asociacionismo ha perdido una generación. No se ha sabido educar el asociacionismo, el cuidar el barrio [Associació de veïns/es, CdS Carmel]

També destaca negativament la poca participació de persones d'origen estranger i/o migrat: només un 21% opina que ha participat molt, i un 39% opina que han participat poc. Aquesta és una mala notícia, especialment per als barris que concentren major població d'origen estranger i/o migrada. Actualment viuen a Barcelona 391.991 persones de nacionalitat estrangera, el 23,6% del total, si bé en alguns barris -particularment a Ciutat Vella- representen entre un terç i la meitat de la població (dades del Padró Municipal d'Habitants a 1 gener

¹⁷ Els barris amb major proporció d'infants (més d'un 10%) són els següents: la Marina del Prat Vermell - AEI Zona Franca (districte de Sants-Montjuïc); Pedralbes (a Les Corts); Vallvidrera, el Tibidabo i les Planes, Sarrià, les Tres Torres, i Sant Gervasi - la Bonanova (Sarrià); La Clota (Horta - Guinardó); les Roquetes, Torre Baró, Ciutat Meridiana, i Vallbona (Nou Barris); la Trinitat Vella, Baró de Viver, el Bon Pastor, i Sant Andreu (Sant Andreu); i Diagonal Mar i el Front Marítim del Poblenou (Sant Martí). A nivell de joves destaca molt per sobre de la mitjana el Barri Gòtic (Ciutat Vella), amb un 8,2% de població jove -més del triple que la mitjana de la ciutat.

¹⁸ L'informe anual de 2023 del Consell Assessor del Pla de Barris descriu l'intent del PdB d'aconseguir una major vinculació de la població infantil i juvenil, “fomentant la seva participació en accions on es preveïen espais de joc, equipaments juvenils o accions referents a la relació intergeneracional. Un total de 109 accions estan orientades a la franja poblacional de la infància (19,19%), mentre que 76 més s'adrecen a adolescents i joves (13,38%). S'han organitzat fins a vuit iniciatives de participació d'infants i joves entre 2021 i 2023, amb la participació de fins a 401 persones” (2024b, p. 41).

2023, font: Ajuntament de Barcelona - Departament d'Estadística i Difusió de Dades).¹⁹ Es tracta d'un resultat negatiu, i que contrasta amb els intents del PdB d'involucrar aquests perfils poblacionals (amb excepcions notables, com la del PdB Besòs - Maresme).²⁰ De fet, un dels debats més recurrents dels grups de discussió ha estat justament l'escassa participació de persones joves i estrangeres i/o migrades en els mecanismes de participació vigents; i, al contrari, la necessitat de crear noves formes de participació per tal d'apropar-se, vincular-se a "nous perfils" poblacionals.

Hi ha hagut iniciatives institucionals comunitàries per apropiarse a persones, si que hi ha hagut: a gent jove, a persones en situació irregular. Però no s'hi ha arribat. Però aquest no és un debat ni del barri, del Carmel, ni dels professionals del territori, ni del Pla de Barri, sinó que és una dinàmica general. El modelo del asociacionismo está en crisis en Barcelona en los últimos años, es a nivel de ciudad. Esto afecta la relación entre entidades y administración pública. El Plan de Barrios ha intentado aumentar la participación de jóvenes, migrantes, infancia. ¿Lo ha intentado? Si, como casi todo el mundo que trabajamos en el ámbito comunitario. ¿Qué hay un problema de fondo estructural allá? También. Pero este es un debate del mundo asociativo, que el Plan de Barris no tiene nada que decir [Serveis municipals, CdS Carmel]

Si volem arribar als joves, a les persones migrades hem de aconseguir que participin ells, no decidir nosaltres per ells [Associació cultural, esportiva, econòmica i/o educativa, CdS Carmel]

¹⁹ Territorialment, la seva distribució és molt heterogènia, i estan especialment presents a barris de Ciutat Vella: el Barri Gòtic (on son el 65,7% de la població), el Raval (51,0%), Sant Pere, Santa Caterina i la Ribera (46,1%), i la Barceloneta (42,1%). També son molt presents -al voltant d'un terç de la població- als barris següents: el Besòs i el Maresme a Sant Martí (38,7%), Ciutat Meridiana a Nou Barris (31,1%), Poble Sec - AEI Parc Montjuïc a Sants - Montjuïc (34,6%), Fort Pienc a l'Eixample (32,1%).

²⁰ També l'informe anual de 2023 del Consell Assessor del Pla de Barris assenyalava els intents del PdB "per tal d'incorporar la perspectiva intercultural s'ha procurat incorporar diversos col·lectius en els processos de participació, tals com persones immigrades estrangeres, persones amb nacionalitat espanyola i origen cultural divers, persones del poble gitano, persones amb diverses conviccions religioses i persones d'altres identitats culturals. En 52 accions (9,15%) estan orientades específicament a persones de Comunitats amb diversitat d'origen cultural i 130 persones han arribat a participar en accions amb participació amb perspectiva intercultural" (2024b, p. 39)

Taula 4. Quins col·lectius han participat molt al Pla de Barris? (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poble-sec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total
Joves	50,0	0,0	37,5	30,8	50,0	25,0	66,7	0,0	29,6
Dones	44,4	25,0	64,7	8,3	87,5	50,0	100	42,9	47,2
Infants	30,0	0,0	42,9	50,0	22,2	60,0	50,0	0,0	23,8
Persones grans	20,0	25,0	57,1	0,0	66,7	40,0	100	37,5	39,7
Persones d'origen estranger	40,0	0,0	42,9	25,0	33,3	20,0	25,0	0,0	20,6
Comerciants	11,1	8,3	5,9	8,3	12,5	25,0	33,3	0,0	9,7
Entitats i associacions	60,0	43,8	71,4	50,0	88,9	60,0	50,0	50,0	58,7
Altres	0,0	0,0	14,3	25,0	0,0	20,0	0,0	0,0	4,8
<i>Mediana</i>	35,0	4,2	42,9	25,0	41,7	32,5	50,0	0,0	26,7

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Taula 5. Quins col·lectius han participat poc al Pla de Barris? (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poble-sec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total
Joves	37,5	76,9	37,5	69,2	37,5	50,0	33,3	66,7	53,5
Dones	22,2	41,7	17,6	8,3	12,5	25,0	0,0	14,3	19,4
Infants	30,0	56,3	14,3	25,0	44,4	20,0	25,0	50,0	38,1
Persones grans	30,0	25,0	14,3	50,0	11,1	20,0	0,0	12,5	20,6
Persones d'origen estranger	10,0	43,8	28,6	25,0	55,6	40,0	50,0	50,0	38,1
Comerciants	11,1	33,3	64,7	83,3	25,0	25,0	0,0	71,4	47,2
Entitats i associacions	20,0	18,8	0,0	25,0	0,0	0,0	25,0	12,5	12,7
Altres	0,0	31,3	0,0	25,0	22,2	0,0	0,0	25,0	15,9
<i>Mediana</i>	<i>21,1</i>	<i>37,5</i>	<i>16,0</i>	<i>25,0</i>	<i>23,6</i>	<i>22,5</i>	<i>12,5</i>	<i>37,5</i>	<i>29,4</i>

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment

Taula 6. Quins col·lectius han participat molt al Pla de Barris? (% segons tipus d'actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmica, i educativa	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total
Joves	20,0	14,3	40,0	36,4	29,2
Dones	71,4	28,6	33,3	48,6	47,2
Infants	22,2	7,1	26,7	37,5	23,8
Persones grans	44,4	42,9	26,7	43,8	39,7
Persones d'origen estranger	11,1	7,1	33,3	31,3	20,6
Comerciants	0,0	15,4	25,0	9,4	11,1
Entitats i associacions	73,3	57,1	88,9	58,8	65,3
Altres	0,0	8,3	14,3	6,7	7,0
<i>Mediana</i>	<i>21,1</i>	<i>14,8</i>	<i>30,0</i>	<i>36,9</i>	26,5

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Taula 7. Quins col·lectius han participat poc al Pla de Barris? (% segons tipus d'actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmica, i educativa	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total
Joves	66,7	64,3	50,0	42,4	52,8
Dones	14,3	42,9	33,3	8,6	19,4
Infants	38,9	71,4	20,0	25,0	38,1
Persones grans	16,7	35,7	13,3	18,8	20,6
Persones d'origen estranger	50,0	57,1	26,7	18,8	38,1
Comerciants	50,0	61,5	37,5	59,4	55,6
Entitats i associacions	13,3	28,6	0,0	32,4	23,6
Altres	3,3	5,0	1,4	2,0	3,0
<i>Mediana</i>	27,8	50,0	23,3	21,9	30,9

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

L'anàlisi de la participació dels diversos grups socials és una de les qüestions rellevants a l'hora d'avaluar l'impacte del PdB en l'acció comunitària. En qualsevol cas, **l'existència de públics absents, de gent que no participa de l'acció comunitària i, encara més, els grups socials que sistemàticament resten exclosos d'aquests processos i dinàmiques representen un repte majúscul per a l'acció comunitària, i obliguen a pensar per què no ho fan i com es pot aconseguir incorporar-los.** Tot i que es reprendrà aquesta qüestió a les conclusions, val la pena exposar aquí la següent reflexió de la *Guia operativa d'acció comunitària*:

“La gent que no hi participa representa un repte per a l'acció comunitària, ja que cal aconseguir incorporar-la. Per aquest motiu, no la podem oblidar, l'hem de convidar i ens hem de fer preguntes sobre per què no hi participa: si és perquè no vol, perquè no pot, perquè li manquen recursos per fer-ho o perquè nosaltres no fem les coses com les hem de fer. No podem simplement tancar aquest tema dient sense més que la gent que no participa és perquè no vol. Cal ser conscient que “participar” no vol dir el mateix per a tothom, i que segurament cal explorar diverses maneres d'estar presents i de participar.” (Ajuntament de Barcelona, 2009, pp. 71-72)

De totes maneres, i tal com s'ha descrit anteriorment, l'impacte del PdB en l'acció comunitària té lloc en una situació de partida inicial, en la que els diversos grups socials presenten fortes diferències de participació. Per això, si es vol reflexionar sobre l'impacte del PdB en l'acció comunitària, doncs, més que constatar la participació diversa dels grups socials (qüestió fonamental, però fortament condicionada per la trajectòria històrica prèvia de l'acció comunitària), és metodològicament més acurat preguntar-nos si el PdB ha aconseguit reduir la bretxa de participació (o bé si, al contrari, les ha cronificat i, fins i tot, augmentat). Per tal de respondre a aquesta qüestió tant els qüestionaris com els grups de discussió van preguntar a les persones assistents a les CdS si el PdB havia aconseguit involucrar a persones noves en els processos de participació comunitària.

La resposta a aquesta pregunta, però, no és pas unívoca. **La percepció dels i les participants als grups de discussió i l'enquesta és que alguns barris del PdB han aconseguit implicar a persones noves en els processos d'acció comunitària (facilitant la incorporació d'alguns públics històricament absents en les dinàmiques de participació i de co-creació de polítiques públiques als barris), però en d'altres barris això no ha estat així (potencialment perpetuant les dinàmiques de desigual participació segons grups socials).** Així, els barris del PdB on es percep que s'ha involucrat a més persones noves són especialment Trinitat Nova i Prosperitat (més del 80% de respostes creuen que així ha estat); també, en menor grau, Raval, Besòs i Maresme, Poble-Sec, Turó de la Peira i Can Peguera, i Zona Nord (entre un 50% i un 72% de les respostes opinen que s'ha involucrat a persones noves). En canvi, a Carmel i Can Baró més de la meitat de les respostes (56%) assenyalen a que el PdB només ha implicat a les persones que ja participaven en d'altres entitats i associacions (Taula 8).

Les properes cites de grups discussió en barris on no s'han percebut gaires canvis, i dutes a terme per un associació de veïns i una de comerciants, expressen aquest escepticisme (“som sempre els mateixos”, “ens coneixem tots”, “les trobades semblen de família”):

Somos siempre los mismos que vamos a todos los puestos. Nos conocemos de sobras, sabemos de que pie cojea cada uno (...) Yo veo las mismas caras

siempre. Somos los mismos [Associació de comerciants, CdS Carmel]

Major contactes amb l'associació veïnal? Molta gent ni la coneix. S'han enterat veïns nous? No. Les accions [de difusió del PdB] s'han centrat molt aquí [assenyala les persones reunides a la comissió de seguiment], i aquí ens coneixem tots: entitat, entitat, entitat, districte, casal de barri. Ja ens coneixem tots. Qui ha participat? Els de sempre. Gent jove? No! [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

En general, hemos participado [del PdB] la misma gente que estamos participando en todo. Y por eso estamos un poco cansados ya, de repetir los mismos. I no parlo només de Can Baró: conec les dinàmiques del Carmel i d'altres llocs i sempre hi ha hagut gent que s'assabenta de coses, i gent que no. Ahora, grandes cambios en relación con la participación yo no lo he visto [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

Per part de les entitats del barri no hi ha problemes de relació, perquè ens coneixem tots i no tenim més remei, sempre som els mateixos, les trobades semblen de família. [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

Alhora, cal assenyalar que l'evolució de l'acció comunitària és un fenomen multicausal, en el que el PdB és només un dels diversos factors que hi intervenen. Un altre dels factors intervinents -tal com s'ha assenyalat en pàgines anteriors- és la pandèmia covid-19, i els canvis en les dinàmiques sociocomunitàries que va generar. En aquest sentit, la propera cita posa de relleu que l'evolució -relativament neutral- de l'acció comunitària s'ha d'interpretar en un marc post-pandèmic:

Som els mateixos, però jo penso que això és una bona notícia: perquè no som menys! En quatre anys la cosa ha anat pitjor a molts llocs, hi ha hagut una pandèmia, hi ha hagut una pandèmia [Nova entitat cultural de memòria històrica, CdS Carmel]

La percepció de l'evolució de l'acció comunitària no és pas homogènia, al contrari. Segons tipus d'actor, els resultats mostren una certa polarització: **mentre que els serveis municipals i les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives creuen que el PdB ha aconseguit involucrar persones noves (dues de cada tres ho creuen així, un 60% i 67%, respectivament), en contraposició, la majoria de les respostes d'associacions de veïns/es i de comerciants creuen el contrari** (un 57% opina que el PdB només ha implicat a les persones que ja participaven) (Taula 9).

Taula 8. El PdB ha aconseguit involucrar a persones “noves”, que abans no participaven en accions comunitàries? (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poblensec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total
No ho sé.	30,0	18,8	5,6	14,3	22,2	0,0	25,0	12,5	15,5
No, només ha implicat a les persones que ja participaven	0,0	56,3	0,0	28,6	11,1	20,0	25,0	12,5	20,2
Si, ha aconseguit involucrar a persones “noves”.	70,0	25,0	94,4	57,1	66,7	80,0	50,0	75,0	64,3

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Taula 9. El PdB ha aconseguit involucrar a persones “noves”, que abans no participaven en accions comunitàries? (% segons actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmica, i educativa	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total
No ho sé.	11,1	0,0	33,3	16,2	15,5
No, només ha implicat a les persones que ja participaven	22,2	57,1	6,7	10,8	20,2
Si, ha aconseguit involucrar a persones “noves”.	66,7	42,9	60,0	73,0	64,3

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

En l'anterior apartat es feia referència a la percepció generalitzada que la participació comunitària havia augmentat als barris intervinguts pel PdB. Combinant aquests resultats amb els que fan referència als nous públics se'n desprèn una idea força: **la participació comunitària ha augmentat especialment allà on el PdB ha aconseguit involucrar nous públics**. Dit d'una altra manera, la participació comunitària augmenta allà on no només es reforcen les entitats ja existents i els models consolidats de participació, sinó que, també, es facilita l'emergència de noves entitats i la participació de nous grups socials. Tal com s'expressà en un grup de discussió "si participem els de sempre, no és participació" (Associació de veïns/es, CdS Can Baró).

La propera Taula 10 posa de relleu que l'acció comunitària augmenta als barris on s'aconsegueix involucrar a persones "noves", que abans no participaven en accions comunitàries. Així, en alguns barris ambdues variables són positives (Turó de la Peira; Trinitat Nova, Prosperitat; Raval; Besòs i Carmel), mentre que a d'altres barris els valors són més baixos en ambdues categories -com ZN i, sobretot, Carmel.

Taula 10. El Pla de barris ha augmentat la implicació de les entitats i del veïnat? Ha aconseguit a involucrar a persones "noves"? (% segons PdB)

	Ha augmentat la implicació de les entitats i del veïnat (%)	Sí, ha aconseguit involucrar a persones "noves" (%)
PdB Besòs i Maresme	60,0	70,0
PdB Carmel i Can Baró	25,0	25,0
PdB Turó de la Peira i Can Peguera	81,8	94,4
PdB Trinitat Nova	77,8	57,1
PdB Poble-sec	55,6	66,7
PdB Prosperitat	80,0	80,0
PdB ZN	50,0	50,0
PdB Raval	71,4	75,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Tal com es despenia de les anàlisis anteriors, si bé en tots els casos existeix una correlació entre ambdues variables (participació comunitària, involucrar nous actors), la percepció és molt diferent segons tipus d'actor. Així, **tant les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives, així com els serveis municipals consideren -majoritàriament- que ha augmentat la implicació de les entitats i del veïnat, i que s'ha aconseguit involucrar persones noves** (entre un 57% i un 67% així ho consideren), **en canvi, les associacions de veïns/es i de comerciants opinen el contrari -menys de la meitat ho creuen** (Taula 11).

Taula 11. El Pla de barris ha augmentat la implicació de les entitats i del veïnat? Ha aconseguit a involucrar a persones "noves"? (% segons tipus d'actor)

	Ha augmentat la implicació de les entitats i del veïnat (%)	SI, ha aconseguit involucrar a persones "noves" (%)
Associació cultural, esportiva, econòmica, i educativa	55,6	66,7
Associació de veïns/es i de comerciants	46,2	42,9
Serveis municipals	60,0	60,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Els resultats indiquen que la participació al PdB ha estat desigual segons grups socials i perfils demogràfics. En clau positiva, es percep que les persones qui han participat més al PdB han estat les que ja participaven en entitats i associacions, així com alguns perfils demogràfics (les dones, i les persones grans). En canvi, es considera que els qui han participat menys al PdB són joves, infants, i persones d'origen estranger i/o migrades.

L'existència de públics absents i de grups socials que sistemàticament resten exclosos d'aquests processos limiten la representativitat social i legitimitat política del Pla, i obliguen a reflexionar per què no ho fan i com es pot aconseguir incorporar-los.

Aquestes diferències en la participació són, però, resultat d'una trajectòria participativa prèvia, on històricament existeixen alguns "públics absents" de l'acció comunitària. Per tal d'avaluar l'impacte del PdB en l'acció comunitària, doncs, cal analitzar fins a quin punt el PdB ha transformat aquesta situació o si bé ha mantingut aquestes diferències. Els resultats assenyalen que el PdB ha aconseguit involucrar persones noves en les dinàmiques de participació comunitària (especialment en alguns territoris).

Les percepcions són polaritzades segons tipus d'entitat: els serveis municipals i les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives creuen que el PdB ha aconseguit involucrar persones noves (dues de cada tres respostes així ho assenyalen), en contraposició, la majoria de les respostes d'associacions de veïns/es i de comerciants creuen el contrari (més de la meitat opina que el PdB només ha implicat a les persones que ja participaven).

Per últim, la participació comunitària ha augmentat especialment allà on el PdB ha aconseguit involucrar nous públics. És a dir: la participació comunitària augmenta allà on es reforcen les entitats ja existents i els models consolidats de participació i, simultàniament, es facilita l'emergència de noves entitats i s'involucren nous grups socials. Si no s'involucren actors nous i s'estabilitza la desvinculació crònica dels públics absents, la participació comunitària s'estanca.

ELS CANVIS EN LES RELACIONS ENTRE ENTITATS I AMB L'ADMINISTRACIÓ

Aquest apartat exposa fins a quin grau el PdB ha canviat les relacions entre les entitats del barri i, també, entre aquestes entitats i l'administració local. Els resultats assenyalen que **les persones assistents a les CdS consideren que el PdB ha transformat l'ecosistema participatiu dels barris on hi ha intervingut i, al fer-ho, ha canviat tant les relacions entre les entitats del barri (tot millorant-les) i, també, les relacions entre aquestes entitats barrials i l'Ajuntament (amb resultats més ambivalents).**

Els resultats quantitativs apunten aquests resultats inequívocament. La majoria de respostes indiquen que **el PdB ha millorat la relació entre les entitats del barri: amb un major coneixement entre elles (un 69% així ho considera) i més col·laboració (un 62%).**

En termes de millora de la relació entre les entitats del barri, altra vegada, s'observen diferències substancials segons territoris. Els PdB amb sensacions més positives sobre l'impacte del PdB són Trinitat Nova, Prosperitat, Poble-sec, i Raval. En una situació intermèdia hi ha els PdB de Turó de la Peira i Can Peguera, Besòs i Maresme, i Carmel i Can Baró. I en una situació més negativa, el PdB de la Zona Nord (Taula 12).

Taula 12. El Pla de Barris ha ajudat a que hi hagi més coneixement de les entitats del barri i de les iniciatives veïnals? (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poble- sec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total
Indiferent	0,0	0,0	0,0	14,3	0,0	0,0	0,0	0,0	2,4
No ho sé	40,0	25,0	0,0	7,1	22,2	0,0	50,0	12,5	16,7
No.	10,0	25,0	0,0	21,4	0,0	0,0	25,0	12,5	11,9
Si.	50,0	50,0	100	57,1	77,8	100	25,0	75,0	69,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Igualment, existeixen també diferències molt acusades segons tipus d'actors: les percepcions més positives són les de serveis municipals i les d'associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives (el 67% i el 76%, respectivament, consideren que hi ha més coneixement), mentre que les de veïns/es i comerciants són més escèptiques (només un 46% així ho creuen) (Taula 13).

Taula 13. El Pla de Barris ha ajudat a que hi hagi més coneixement de les entitats del barri i de les iniciatives veïnals? (% segons tipus d'actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmica, i educativa	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total
Indiferent	0,0	0,0	0,0	5,4	2,4
No ho sé.	27,8	14,3	26,7	8,1	16,7
No.	5,6	35,7	0,0	10,8	11,9
Si.	66,7	50,0	73,3	75,7	69,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

La majoria de respostes també indiquen que hi ha major col·laboració entre entitats del barri (un 62% així ho considera). En aquest punt també s'identifiquen diferències territorials substancials. Els territoris on s'ha donat major increment de col·laboració són els PdB de la Prosperitat, Trinitat Nova, Besòs i Maresme, Poble-Sec, ZN, i Raval. I, en canvi, els que tenen resultats més negatius són dels PdB de Carmel i Can Baró, i Turó de la Peira i Can Peguera (Taula 14).

En paral·lel, de manera consistent amb l'anterior resposta, són els serveis municipals i les d'associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives els més favorables a la idea de que el PdB ha augmentat la col·laboració entre entitats del barri (un 61% i un 67%, respectivament ho perceben així). En canvi, les associacions de veïns/es i de comerciants són més escèptiques: un 43% opina que les relacions s'han mantingut igual i, fins i tot, un 14% que han empitjorat (Taula 15).

Taula 14. El Pla de Barris ha ajudat a que hi hagi més col·laboració de les entitats del barri i de les iniciatives veïnals? (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poble-sec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total
Indiferent.	10,0	37,5	11,1	21,4	33,3	0,0	50,0	12,5	21,4
No ho sé.	30,0	18,8	11,1	7,1	0,0	0,0	0,0	25,0	13,1
No, no hi ha més col·laboració.	0,0	12,5	0,0	7,1	0,0	0,0	0,0	0,0	3,6
Sí, hi ha major col·laboració.	60,0	31,3	77,8	64,3	66,7	100	50,0	62,5	61,9

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Taula 15. El Pla de Barris ha ajudat a que hi hagi més col·laboració de les entitats del barri i del es iniciatives veïnals? (% segons tipus d'actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmic a, i educativa	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total
Indiferent, s'ha mantingut igual.	22,2	42,9	6,7	18,9	21,4
No ho sé.	16,7	7,1	26,7	8,1	13,1
No, no hi ha més col·laboració.	0,0	14,3	0,0	2,7	3,6
Sí, hi ha major col·laboració.	61,1	35,7	66,7	70,3	61,9

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Coherent amb aquesta anàlisi quantitativa, l'anàlisi qualitativa explica com **el Pla de Barris ha facilitat una major interrelació entre les entitats del barri**. La propera cita exemplifica un discurs recurrent, que valora positivament la major interrelació, sinèrgies, visualització, i valoració entre les entitats del barri arrel de la implementació del PdB (i, també, posa de relleu el valor que això té en un context post-pandèmic):

A nivel colectivo, asociativo hemos crecido bastante, nos relacionamos más. Si no, no estaríamos aquí. Después de la pandemia hemos botado el miedo. En ese sentido estamos muy positivos con el Plan de Barrios. [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

Com no podia ser d'altra manera, però, també s'han expressat visions més escèptiques sobre l'impacte del PdB en la relació entre entitats del barri. Les properes cites, fetes per associacions de veïns/es i de comerciants (la tipologia d'actor més pessimista, segons els resultats de l'enquesta -veure Taules 13 i 15) expressen justament que el PdB no ha "afectat per res", "ni fu ni fa" les relacions entre entitats del barri:

A nosaltres no ens ha afectat per res, el Pla de Barris. Nosaltres, les entitats, ja teníem relacions abans de que comencés el Pla de Barris. Treballàvem conjuntament. No ha estat el Pla que ens ha fet conèixer, i treballar plegats. [Associació de veïns/es i/o de comerciants, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

La resposta a aquesta pregunta [¿quin ha estat l'impacte del PdB en les entitats del barri?] és "ni fu ni fa" [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

En nuestro caso no ha habido cambios. Seguimos colaborando con quien colaborábamos, y las entidades o equipamientos con quien teníamos mala relación pues lo continuamos teniendo

En conclusió, doncs, els resultats apunten que hi ha una percepció majoritària que el PdB ha millorat la relació entre les entitats del propi barri, facilitant major coneixement i col·laboració entre elles. En contraposició, la relació entre entitats i Ajuntament no sempre ha canviat arrel de la implementació del PdB (la meitat de respostes apunten a que s'ha mantingut igual). I -a més a més- quan ha canviat ho ha fet de manera ambivalent (ocasionalment positivament, però en alguns casos negativament).

L'anàlisi quantitativa posa de relleu aquesta dualitat. Així, **el percentatge de respostes que apunten a que, des de la implementació del PdB la relació entre entitats i Ajuntament ha millorat (41%) és pràcticament idèntic als que creuen que la relació s'ha mantingut igual (39%).**

Altra vegada, existeixen diferències substancials segons territoris. Els PdB on consideren que la relació ha millorat són, especialment, la Prosperitat i, en menor grau, Raval, ZN, i Turó de la Peira i Can Peguera (en aquests barris, el percentatge de respostes que indica que la relació ha millorat és superior al que indica que la relació s'ha mantingut indiferent); en canvi, els barris on es considera que la relació entre entitats i Ajuntament s'ha mantingut igual són Besòs i Maresme, Trinitat Nova, Carmel i Can Baró, i Poble-Sec (Taula 16).

Igualment, existeixen diferències significatives entre tipus d'actors. Els que valoren més positivament el canvi en la relació entre entitats i Ajuntament són les associacions culturals, esportives, econòmiques, i educatives (56% ho creuen així), mentre que tant en les respostes de les associacions de veïns/es i de comerciants com en les dels serveis municipals aquesta ràtio es redueix 10 punts percentuals -fins al 46% (Taula 17).

Taula 16. El Pla de Barris ha millorat la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament?" (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poble- sec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total
Indiferent: la relació s'ha mantingut igual.	50,0	40,0	44,4	42,9	55,6	0,0	0,0	25,0	38,6
No ho sé.	20,0	20,0	22,2	0,0	11,1	0,0	25,0	12,5	14,5
Si: la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament ha millorat.	30,0	33,3	27,8	50,0	33,3	80,0	50,0	62,5	41,0
No, la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament ha empitjorat.	0,0	6,7	5,6	7,1	0,0	20,0	25,0	0,0	6,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Taula 17. El Pla de Barris ha millorat la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament?" (% segons tipus d'actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmica, i educativa	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total
Indiferent: la relació s'ha mantingut igual.	27,8	38,5	33,3	45,9	38,6
No ho sé.	11,1	7,7	20,0	16,2	14,5
Si: la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament ha millorat.	55,6	46,2	46,7	29,7	41,0
(en blanc)	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
No, la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament ha empitjorat.	5,6	7,7	0,0	8,1	6,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Les properes dues taules visualitzen quins territoris i quins tipus d'entitats han percebut com a més positiva (i com a més negativa) els canvis entre entitats i Ajuntament arrel de la implementació del PdB.

Així, els territoris on, en general, aquesta percepció és més optimista són els PdB de Trinitat Nova, Prosperitat, Poble-Sec, Turó de la Peira i Can Peguera, i Raval. En canvi, els territoris amb una percepció més pessimista són Besòs i Maresme, Carmel i Can Baró, i ZN (Taula 18).

Taula 18. El Pla de Barris ha millorat el coneixement i la col·laboració entre entitats veïnals, així com la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament?" (% segons PdB)

	Major coneixement entre entitats veïnals	Major col·laboració entre entitats veïnals	Millor relació entre entitats i Ajuntament
PdB Besòs i Maresme	50,0	60,0	30,0
PdB Carmel i Can Baró	50,0	31,3	33,3
PdB Trinitat Nova	100	77,8	27,8
PdB Turó de la Peira i Can Peguera	57,1	64,3	50,0
PdB Poble-sec	77,8	66,7	33,3
PdB Prosperitat	100	100	80,0
PdB ZN	25,0	50,0	50,0
PdB Raval	75,0	62,5	62,5
<i>Total</i>	68,7	62,7	40,2

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Igualment, tal com s'ha anticipat en les pàgines anteriors, són les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives les que consideren que aquest canvi ha estat més favorable en totes les dimensions. Els serveis municipals observen una millora major en les relacions entre les pròpies entitats que entre entitats i Ajuntament. I, per últim, les associacions de veïns/es i comerciants són les que observen menor millora de relacions) (Taula 19).

Taula 19. El Pla de Barris ha millorat el coneixement i la col·laboració entre entitats veïnals, així com la relació entre les entitats del barri i l'Ajuntament?" (% segons tipus d'actor)

	Major coneixement entre entitats veïnals	Major col·laboració entre entitats veïnals	Millor relació entre entitats i Ajuntament
Associació cultural, esportiva, econòmiques, educativa	66,7	61,1	55,6
Associació de veïns/es i de comerciants	50,0	35,7	46,2
Serveis municipals	73,3	66,7	46,7
<i>Total</i>	62,5	61,9	41,0

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

En concordança amb aquesta anàlisi quantitativa, l'anàlisi qualitativa identifica els mecanismes a través dels quals aquests processos s'han produït. **Així, els discursos posen de relleu que el PdB ha esdevingut freqüentment un intermediari privilegiat per a canalitzar institucionalment les demandes de les entitats del barri a les institucions locals.** La majoria de persones participants a les CdS consideren que el Pla de Barris s'ha convertit en un nou actor institucional al barri, que ha esdevingut un intermediari útil entre les entitats del barri i l'Ajuntament/Districte. Aquest rol de canalització ha facilitat la realització, per part de les entitats, dels tràmits (administratius i burocràtics, com per exemple les subvencions, tal com comenta la propera cita).

En el nostre cas, com a entitat, la veritat és que hem tingut molta relació amb el Pla de Barris, i ha estat molt fàcil. Això ha fet que amb l'Ajuntament no m'hi hagi hagut de relacionar tant pels tràmits, subvencions, aquestes coses. Per sort, la facilitat del Pla de Barris per fer aquestes coses és molt alta [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

Molts discursos han emfatitzat que **el PdB ha implicat un apropament de l'administració al barri (i a les opinions i necessitats del veïnat, amb més detall)**, tal com expressen les properes cites:

El Plan de Barrios siempre es positivo. (...) En el sentido que acerca a la ciudadanía a tener un contacto más directo con la administración, dado que la administración a veces crea una "separación" [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

La comunicació ha millorat, entenc. Ha servit per conèixer els inputs, les necessitats i les opinions dels veïns, amb més detall. Jo penso que això s'ha aconseguit [aquesta millor relació Ajuntament - entitats] [Serveis municipals, CdS Carmel]

Aquest apropament ha permès **una relació més directa, informal i immediata**, i que les entitats es dirigeixin directament als espais (o, també, a les persones tècniques) del PdB, evitant la necessitat de dirigir-se a espais més centralitzats (com el Districte). Les properes cites apunten en aquesta direcció:

Si tenim aquí un equip de tècnics en el Pla de Barris doncs ens estalvien de fer gestions i intervencions, són una primera capa (per fer coses del dia a dia), que ja cobreix [les tasques que abans feia] el Districte [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

A nosaltres [Espai familiar] el Pla de Barris ens fa d'intermediaris: tenim contacte amb l'Ajuntament, però els del Pla de Barris sempre hi són. Sempre que jo em reuneixo amb l'Ajuntament doncs els del Pla de Barris sempre hi son. El contacte és més senzill amb ell. (...) Ajuden a que la relació flueixi [Serveis municipals, CdS Trinitat Nova]

Si bé no ocupen un rol específic en la governança institucional de les CdS, els serveis municipals s'han revelat com un actor clau, per la seva posició intermèdia, situada entre, d'una banda, les entitats i associacions de base i, d'altra banda, l'administració local (sovint encarnada en la seu central del districte). Segons els serveis municipals, i amb la mirada més generalista i a llarg termini que els caracteritza, van alertar reiteradament que el PdB havia donat eines de governança per la millora de les relacions entre entitats (espais de trobada com les CdS, p.ex.), però que per tal de consolidar aquests guanys -inevitablement fràgils- era necessària la estructuralització d'aquests espais institucionals. Aquestes cites exposen aquest discurs:

Nosaltres hem creat nous espais de treball compartit, a la seu del Districte. Però continua faltant un espai de trobada. [Serveis municipals, CdS Besòs Maresme]

El Pla de Barris ha augmentat les relacions entre entitats del barri i serveis socials. Les ha millorades. Els projectes han facilitat la feina conjunta. El problema serà la continuïtat. Són problemes estructurals que el Pla de Barri aborda, amb la idea de que es puguin quedar: Concilia, Xarxse, que s'haurien de quedar per sempre. Però qui se'ls quedarà? Fer pedaços si no es vehicula bé serà delicat [Serveis municipals, CdS Besòs Maresme]

En clau negativa, ocasionalment, el PdB ha implicat una major càrrega (“burocràtica”) i intensitat (*burnout*) participativa per a les entitats del barri. Els grups de discussió van al·ludir sovint a major número de reunions i trobades regulars o ordinàries -p.ex., les pròpies CdS-. De fet, la literatura acadèmica ha posat de relleu com els processos de co-creació de polítiques públiques tendeixen a crear *burnout* associatiu (Ansell i Torfing, 2017). La cita següent expressa aquesta creixent complicació burocràtica arrel de la implementació del PdB:

Jo crec que la relació entre les entitats i l'Ajuntament s'ha empitjorat. Per què? Doncs perquè el Pla de Barris ho ha complicat tot. Abans les entitats teníem uns interlocutors directes, quan hi havia un problema, una necessitat, un projecte, doncs anaves al districte, trucaves a qui havies de trucar i ja està. Ara ha aparegut el Pla de Barris i, segur que amb molt bona voluntat, s'ha complicat tot: més reunions, més històries, més burocràcia, més tràmits, ara parla amb un, ara parla amb l'altre. I, a vegades, trobes que es passen la pilota un a l'altre. I en aquest sentit la relació ha empitjorat. [Associació de veïns/es i/o de comerciants, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

Els grups de discussió també van referir-se a que **el PdB ha augmentat els actors administratius institucionals que operen al barri, la qual cosa tendeix a complexitzar les relacions i, potencialment, generar incertesa.**²¹ Aquesta complexitat d'administracions operant al mateix territori dificultava, per part de les entitats, una distinció clara de les competències legals de cadascun dels actors; en el pitjor dels casos, alguns discursos al·ludien a una omisió de la responsabilitat per part de l'administració basada en discursos "legalistes" sobre competències. Les properes cites -d'un grup de discussió que va versar especialment sobre aquest tema- indiquen que el PdB ha creat una certa confusió sobre les competències de l'administració local (en aquest cas, entre Districte i PdB):

Les obres no s'han acabat, i quan parles amb l'Ajuntament et diuen: "no, això és cosa de Pla de Barris". I, quan parles amb Pla de Barris et responen: "això és cosa de Districte". Uns i els altres i la casa sense omplir [Associació de comerciants, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

Abans de que vingués el Pla de Barris, nosaltres [associació de veïns] teníem una negociació amb l'Ajuntament sobre un pla de desenvolupament al barri. Després va arribar el senyor del Pla de Barris i els hi van encolomar a ells el tema. I això ho ha endarrerit tot. [Associació de veïns/es, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

A nosotros nos da igual [relacionarnos con el Ayuntamiento o con el Plan de Barrios]. El dinero del Ayuntamiento es dinero nuestro. Y nos da igual si está en un cajón que ponga "Distrito" o en un cajón que ponga "Plan de Barrios". Nos importa "una fava" de qué cajón salga. [Associació de veïns/es, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

Vinculat amb l'anterior punt, tot i que les entitats barrials es relacionen amb una miriada d'administracions locals i supralocals, els discursos de les pròpies entitats del barri als grups de discussió posaven de relleu que les entitats del barri es relacionen fonamentalment amb l'administració local. De fet, la literatura acadèmica ha assenyalat que el suport més important que reben les entitats és de l'Administració local (Eizaguirre, 2012; Martínez et al., 2019). De totes maneres, aquests mateixos discursos van al·ludir al fet que la simplificació en les comunicacions entre entitats i administracions, amb interlocucions úniques (l'anomenada "finestreta

²¹ Dels grups de discussió i dels qüestionaris se'n deriva una hipòtesi de treball: que les entitats que valoren més negativament l'impacte del PdB a l'hora de canviar les relacions d'entitats amb Ajuntament són, justament, aquelles qui gaudien d'una millor relació (canals més consolidats, relació propera i fluida, coneixement informal i personal, "calent", de la institució) -és a dir: associacions de veïns/es i comerciants.

única”), continua essent un repte pendent de l’administració local i supralocal. La propera cita així ho expressa:

A l’associació que estic jo tinc més relació directament amb l’Ajuntament que no a través del Pla de Barris. Quan dic Ajuntament vull dir Districte i Casa Gran, i fins i tot Generalitat. El Pla de Barris no ha modificat això [Associació de veïns/es, CdS Besòs Maresme]

De totes maneres, tal com es descrivia en l’apartat relatiu als factors condicionants previs, seria ingenu pensar que l’impacte del PdB es dona de manera independent al context històric del barri on s’intervé. La propera cita expressa aquesta continuïtat històrica:

La relació entre entitats i Ajuntament és la que existia abans del Pla de barris, és la que ja teníem. Els que estem aquí ja ens coneixem d’anys! Canvien les legislatures i som els de sempre. [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

Així, **en els barris on es considera que la relació entre les entitats i l’Ajuntament és “conflictiva” (una “guerra”), el PdB no ha pogut canviar aquesta realitat, tot i ser considerat “la cara amable” de l’administració.** Tal com la literatura acadèmica ha reiterat, a Catalunya hi ha un “esquema fragmentat en la negociació entre la societat civil i l’administració pública, amb escissions clares dins del sector social i un cert distanciament entre entitats promotores de dinàmiques d’innovació social i administracions públiques” (Eizaguirre, 2012: 364). A més a més, segons Eizaguirre (2012: 369), la relació entre el teixit associatiu i l’Administració pública a Barcelona és poc compacta i coordinada, i on ocasionalment l’administració ha presentat una certa desatenció envers determinats territoris. El PdB s’ha ressentit també d’aquesta dinàmica, tal com expressen les properes cites, que conceben la relació entre entitats i administració des de l’òptica del “conflicte”, com una “guerra” (en la que el Pla fa de “cara amable” de l’administració local):

La relació de les entitats i les administracions és una guerra. És un conflicte constant que només es guanya si conflictues. Aquesta és la realitat d’aquest barri. A vegades fas acostaments, però l’espai és conflictual, els diners són conflictuals. El PdB serveix fins a un cert nivell, en alguns barris ja deu servir (perquè tenen el seu poder polític) però en aquest barri no és així. És tan gran el problema que no ho pot arreglar el PdB, no ho posaria com un problema del PdB: “hi ha un escape així de gran, ¿està ajudant aquesta tireta?” igual si que hi ha menys aigua, però és poc. [Serveis municipals, CdS Besòs Maresme]

Per què hi ha pla de barris? El Pla de Barris hauria de mediar amb aquestes situacions de conflicte entre entitats, i no ho fa. [Associació veïns, CdS Besòs Maresme]

Crec que s’han produït com una dicotomia: per una banda hi ha l’Ajuntament. Per altra banda el Pla de Barris, que és la cara amable de l’administració. El PdB és com hauria de ser la relació entre administració i territoris. I l’Ajuntament queda com “lo normal”. No crec, personalment, que hagi millorat la relació amb l’Ajuntament, que té uns vicis seculars i

continuen. Però el Pla de Barris ha anat bé en aquest sentit. Hi ha hagut canvis amb l'administració, però no amb l'Ajuntament. Fent aquesta separació, arbitrària si vols, però que molta gent la sentim com a real: el Pla de Barris és una altra cosa que l'Ajuntament. [Nova entitat cultural de memòria històrica, CdS Carmel]

El PdB ha millorat la relació entre les entitats del propi barri, facilitant major coneixement i col·laboració entre elles (un 69% i un 62% de les respostes al qüestionari així ho consideren). Els barris on aquesta millora ha estat major han estat Trinitat Nova, Prosperitat, Poble-sec, i Raval

En paral·lel, els serveis municipals i les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives consideren que les relacions han millorat més que no pas les associacions de veïns/es i les de comerciants.

En general, es considera que el PdB ha permès una major millora en les relacions entre les pròpies entitats que no pas entre entitats i Ajuntament.

D'una banda, el PdB ha esdevingut un actor intermediari privilegiat per a canalitzar institucionalment les demandes de les entitats del barri a les institucions locals. Ho ha estat des de la proximitat i de la flexibilitat, permetent una relació més directa, informal i immediata.

Però, d'altra banda, aquestes noves dinàmiques de governança han acabat generant una major "càrrega burocràtica" a les entitats del barri. A més a més, en els barris on es considera que la relació entre les entitats i l'Ajuntament és "conflictiva" (una "guerra"), el PdB no ha pogut canviar aquesta realitat, tot i ser considerat "la cara amable" de l'administració.

LES ACCIONS I LA GOVERNANÇA LOCAL DEL PLA I EL SEU IMPACTE EN L'ACCIÓ COMUNITÀRIA ALS BARRIS

En aquest apartat es descriuen quins han estat, potencialment, el rol dels espais de governança del PdB en els impactes de l'acció comunitària descrits anteriorment. Els discursos dels grups de discussió van fer referència a **impactes diferenciats del Pla en l'acció comunitària, i es van distingir tres elements: les accions específiques del PdB; les CdS; i les taules de treball, comunitàries i temàtiques (p.ex., socioeducatives, de salut)**. Els discursos majoritaris dels grups de discussió assenyalaven que, **operant conjuntament, aquestes accions i espais de governança han posat en contacte moltes entitats, han facilitat també la coneixença recíproca dels seus projectes i accions i, així, han potenciat mirades conjuntes de barri**.

Per exemple, la propera cita assenjala com les accions específiques del Pla han permès “unir” les entitats del barri:

Des del Pla de Barris organitzen diverses activitats o esdeveniments, actes, intenten que les diferents entitats participin d'aquests actes. I això ens uneix. En aquest sentit jo crec que a mi m'ha posat en contacte amb la majoria d'entitats del barri. Una altra cosa és què passarà si el Pla de Barris no segueix, no continua. [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

En paral·lel, un relat que ha emergit amb força en els grups de discussió és **el potencial positiu -en termes d'acció comunitària- de les taules de treball, comunitàries i temàtiques de barri** (de salut -p.ex., de salut mental, d'educació, de serveis socials, etc.). Les cites següents indiquen el valor específic de les taules de treball, que tenen un “paper fonamental” per “posar en contacte” i “tenir una visió conjunta” a totes les entitats del barri, la qual cosa permet “anar a la una”, ésser conscients del potencial associatiu del barri i -així- millorar l' “autoestima” comunitària. És per això que alguns actors (especialment, serveis municipals) han percebut aquestes taules com accions que han incrementat l'acció comunitària al barri (tal com assenyalen les properes cites).

A les taules socioeducatives, a les taules de salut, i amb les figures noves que ha permès contractar el Pla de Barri, doncs ha permès que anem tots més a la una, i que intentem tots ajudar-nos uns als altres. A lo millor, sense el Pla de Barris no haguéssim coincidit a espais tots plegats. El Pla de Barris ha permès una cosa més participativa. [Serveis municipals, CdS Trinitat Nova]

Tenen un paper fonamental les taules [temàtiques] del Pla de Barris. Per a nosaltres han sigut clau en posar-nos en contacte amb tothom. [Serveis municipals, CdS Trinitat Nova]

I són capaços de crear nexes d'unió, tenen tota la informació: el que fa un servei, què munten cadascú. Si algú munta alguna cosa, t'avisen: “ei, mira això!” Tenen una importància directa i indirecta, el Pla de Barris, posant-nos en contacte uns amb els altres [Serveis municipals, CdS Trinitat Nova]

Tot i que la Trini, històricament, ens hem mogut molt amb xiringuitos:

cadascú tenia el seu projecte, i per por a lo de fora, es tancava. I el Pla de Barris ha intentat donar aquesta cobertura i aquesta connexió entre entitats: trencar les pors, treballar amb el del costat, i aquestes reticències doncs treballar-les una mica. I que les taules comunitàries ens donen una visió conjunta del què és i del que fa el barri, treballen una mica l'autoestima del barri. Molts cops la gent diu “este barrio es una mierda, no hay nada”, i doncs potser no tenim 80.000 coses però està bé que les coses que tenim es coneguïn. En aquest sentit, això ha permès posar en valor i visualitzar a l'exterior tot el que estem fent. Cal conèixer el que es fa [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

Aquestes taules de barri han permès ocasionalment iniciar processos participatius i de co-creació, i apoderar el veïnat. En canvi, no necessàriament s'han institucionalitzat com a procés participatiu, ni tampoc han resultat en la creació de noves entitats i associacions convencionals, tal com indiquen les properes cites:

Les Taules comunitàries són els espais on aconseguir que les persones beneficiàries passin a participar més activament, encara que això no porti a la creació d'entitats ni a la col·laboració entre entitats existents [Serveis municipals, CdS Carmel]

Nosaltres com treballem [en una taula d'educació] amb infants sí que hem vist que participaven. I ara que veig els resultats de l'enquesta [on apareixen altres grups, com dones i persones joves, amb major participació] em sorprèn. (...) Per tant, en el nostre servei, no ens acaba de quadrar: però, clar, jo només domino la part dels infants, i el Pla de Barris toca un piló de coses [Serveis municipals, CdS Trinitat Nova]

Un altre espai de governança impulsat pel PdB han estat les CdS. Els fragments propers exemplifiquen **el valor de les CdS, com a espai útil per conèixer l'existència i les activitats de les altres entitats del barri, i “millorar” les relacions entre entitats:**

A les reunions de seguiment del Pla de Barris jo he sapigut que existien entitats, cosa que abans no sabia. Ara conec el que fan les altres entitats. Espais com aquests són útils [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Besòs Maresme]

Uno se relaciona con más gente [des de la implementació del Plan de Barrios]. Ahora, a través de las reuniones, está mejorando más las relaciones. [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

En l'anterior apartat es feia referència a discursos escèptics o, fins i tot, negatius, en relació a l'impacte del PdB en les relacions entre entitats del barri, i entre aquestes i l'Ajuntament. Un dels motius clau d'aquest escepticisme és que els nous espais de governança associativa de barri (taules temàtiques, CdS, etc.) han estat ocasionalment percebuts com a negatius en relació als espais ja constituïts a nivell de barri. Per exemple,

la propera cita (altra vegada, d'una associació de veïns/es, més crítiques en relació a aquest procés) critica la participació puntual d'altres entitats de barri en espais exclusius del PdB (les seves accions i CdS), en contra d'espais associatius ja existents (la coordinadora d'entitats del barri):

Coneixeu la coordinadora d'entitats del barri? Esteu apuntats? Pues ja està! (...) Participeu a la Festa Major? Feu la coordinació de la Festa Major, planifiqueu? O només feu el vostre petit acte i després ja està? Falta una mica de xixa. El Pla de Barri havia de presentar la Coordinadora d'Entitats, i no ho ha fet [Associació de veïns/es, CdS Besòs Maresme]

Però més enllà d'aquest valor positiu, els espais de governança barrial del PdB també van ser objecte de discussió. De fet, **les narratives dels grups de discussió de les CdS van expressar una discrepància fonamental relatives al sentit, la utilitat i el valor del PdB a l'hora de mediar la relació entre entitats i Ajuntament.**²²

Una primera narrativa apunta a que el PdB hauria de ser una eina de caràcter més tècnic que no pas polític, amb objectius instrumentals, encaminada sobretot a enfortir el teixit associatiu ja existent al barri, i a intensificar les relacions entre les pròpies entitats del barri. Aquesta primera narrativa considera que la pràctica actual del PdB està assolint aquests objectius instrumentals d'enfortiment del teixit comunitari (i en gran mesura explica els resultats positius de l'enquesta). La cita següent descriu aquesta perspectiva:

Jo crec que no queda clar quin és el paper del Pla de Barris al propi barri. Això, si ho expliquessin més clar... Jo no entenc el Pla de Barris com una eina de reivindicació, sinó com un procés per enfortir les entitats del barri i crear-ne de noves, no pas com un actor que reculli i promogui les reivindicacions (això ja ho pot fer una altra entitat). Jo veig el Pla de Barris com un programa per enfortir les entitats del barri, fer créixer les relacions entre les persones del barri, a partir dels actes, esdeveniments. És una manera de conèixer-nos en el barri. I si fessin alguna cosa més des del Pla de Barris per explicar-nos clarament què és, doncs jo penso que seria millor: què és el què fa, i què li pertoca al Pla de Barri [Associació cultural, esportiva, econòmica o educativa, CdS Trinitat Nova]

Una segona narrativa demana que el PdB fos una eina més polititzada, amb objectius finalistes, encaminada especialment a donar suport a les reivindicacions ("populars") de les entitats del barri: en les seves mobilitzacions i, encara més, en les seves negociacions amb l'Ajuntament. Aquesta segona narrativa exposa que l'actual pràctica del PdB no ha assolit aquests objectius polítics -en gran part degut a que el PdB depèn orgànicament de l'Ajuntament, la qual cosa suposadament l'inhabilita com a actor "crític" (i això explica en gran part el percentatge de respostes negatives de l'enquesta). Aquesta narrativa era més típica entre associacions de veïns/es que en d'altres actors. Les properes cites transcriuen una part d'un intens debat que es donà en una CdS, i que formen part d'aquesta segona narrativa:

²² És important assenyalar que aquestes discrepàncies existien, més enllà que -com es veurà- una d'elles és molt més fidel al disseny original del PdB que l'altra. Més que valorar quina de les dues narratives és més "raonable" en relació al disseny inicial, doncs, l'existència d'aquesta desavinença substancial sobre el sentit, la utilitat i el valor del PdB (entre algunes entitats i el disseny inicial del Pla) ens assenyalava una problemàtica que ha il·lustrat les dinàmiques participatives del PdB.

El problema con este tipo de acciones, como el Plan de Barrios, que dependen del Ayuntamiento es que rehúyen las reivindicaciones. Hacen estudios de cómo está el barrio, cuáles son sus problemas: sanidad, paro, pensiones, lo que sea. Pero a partir de ahí no impulsan el aspecto reivindicativo, en apoyar a los vecinos cuando se enfrentan al Ayuntamiento. Uno de los problemas es que las personas de este organismo están contratadas, dependen del Ayuntamiento, y quieren eludir el problema. Se tendría que abordar el siguiente problema: ¿Cómo se fomenta la participación de los vecinos, cuando ésta tiene forma de cuestiones reivindicativas? Porque después del análisis del problema surge la reivindicación política. Este tipo de organismos tienen este tipo de problemas: en lugar de organizar una fiesta, o una reunión, el tema es que se facilite la auto-organización, la reivindicación. Esto no pasa sólo en el Plan de Barrios, también pasaba con el Pla Comunitario: las personas contratadas, que dependen del Ayuntamiento, tienen consignas políticas. Eso debería romperse. El Plan de Barrios debería ser más neutral: ni con el Ayuntamiento, ni con los vecinos [Associació de veïns/es i/o de comerciants, CdS Trinitat Nova]

El sistema del Pla de Barrios viene determinado por el Ayuntamiento [Associació de veïns/es i/o de comerciants, CdS Trinitat Nova]

El Pla de Barris es el Ayuntamiento. El Pla de Barrios no puede ir en contra del Ayuntamiento. El Pla de Barrios debería ayudar más a los barrios, reivindicar más lo que reivindican los barrios, no estar en el medio, sino ser un abanderado junto con las entidades del barrio. Por ahora el Pla de Barris está siempre con el Ayuntamiento porque es el que le da de comer, ¿no? Es muy difícil salir de ahí. No creo que el Pla de Barrios haya luchado contra el Ayuntamiento, ni reivindicado temas vecinales, nunca: viviendas, problemas del barrio, temas de educación [Associació de veïns/es i/o de comerciants, CdS Trinitat Nova]

Ambdues narratives discrepen en un punt clau, el valor atribuït a la participació i a l'acció comunitària: o com un valor en sí, o bé com un valor més instrumental. D'aquesta discrepància fonamental se'n desprèn, doncs, l'avaluació contraposada que es fa del rol del PdB a l'hora de promoure l'acció comunitària. La primera narrativa valora l'acció comunitària com un valor substantiu i vàlid, una finalitat en si mateixa i, per tant, una cosa que era necessari enfortir. Aquesta narrativa és congruent amb aportacions de la literatura acadèmica, segons les quals la densitat de la xarxa de reciprocitat comunitària és un factor protector, un "escut", enfront de la vulnerabilitat sociourbana, les crisis (siguin econòmiques o sanitàries) i les dinàmiques de declivi urbà (p.ex., Blanco i León, 2016).

En canvi, la segona narrativa considera l'acció comunitària com quelcom instrumental: una eina per a assolir (a través de la pressió, la mobilització, la negociació, etc.) altres objectius més "substancials", sovint de caràcter "tangible" i "material" (típicament, construccions en dotacions i equipaments). Aquestes properes cites posen de relleu com la segona narrativa menysvalora l'acció comunitària, mentre que emfatitza d'altres objectius del PdB.

El que voleu analitzar [la participació comunitària] no m'interessa perquè

són entelèquies [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

A veces, nos rebelamos contra según que metodología [de participación comunitaria] [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

Tu esperes que el que s'han compromès a fer ho faran, una sèrie d'acords. A mi el que m'interessa saber és com està les coses de dotacions. Lo demás [la participació comunitària] és interessant des del punt de vista demoscòpic, però l'opinió nostra és que l'Ajuntament és podria preocupar una mica més pel barri, que és de muntanya i té problemes de mobilitat [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

Aquesta concepció instrumental de la participació implica que els endarreriments en l'execució de dotacions i equipaments desmotiva a les entitats a formar part dels processos participatius del PdB (incloent-hi CdS):

“Cuando los vecinos escuchan “no se ha hecho esto”, “no se hizo lo otro”, pues se desaniman”, “des de l'Ajuntament “cuando dijo digo Diego”, i ens tenen avorrits, marejats, i esmaperduts, i això fa que l'Ajuntament no ens caigui gaire bé”. [Associació de veïns/es, CdS Turó de la Peira i Can Peguera]

Com ja hem descrit, els grups de discussió van revelar que els diversos actors s'alineaven més freqüentment amb una o altra de les percepcions de la participació. En primer lloc, les associacions de veïns/es i de comerciants reclamava que el PdB fos més “politizat”, i que donés suport a les entitats del barri en les seves mobilitzacions, queixes i negociacions amb l'Ajuntament. Aquestes entitats habitualment concebien les CdS com una eina instrumental, per rendir comptes en qüestions més “tangibles” i “materials” (sovint, de l'estat d'execució d'obres de dotacions i equipaments del PdB). Les anteriors cites, totes elles d'associacions de veïns/es i de comerciants, exemplifiquen aquest posició.

En segon lloc, especialment els serveis municipals i, en menor grau, entitats culturals, esportives, econòmiques i educatives tendien a concebre el PdB com una eina tècnica i instrumental encaminada a enfortir el teixit associatiu ja existent al barri, la qual cosa es considerava un objectiu final *per se*. Justament, la propera cita és d'una tècnica d'un servei municipal que, davant de les crítiques als endarreriments d'obres del Pla, posa de relleu les altres aportacions (relatives a l'acció comunitària) del PdB:

[Davant de moltes intervencions del grup de discussió relatives a l'endarreriment en execucions d'obres] S'ha de dir que el Pla de Barris no és només un tema d'infraestructura. Per exemple, a nivell comunitari hi ha la Taula de Gent Gran, la Taula d'Infància i Joventut, la Taula de Salut. En aquestes taules el Pla de Barris ha donat suport, ha pagat, i s'han fet coses, s'han executat. Però son projectes petits, sense publicitat. (...) Hi ha projectes molt grans d'arquitectura, i després projectes més petits, que no son tan visuals, ni tenen publicitat, però que s'han executat gràcies al Pla de Barris. [Serveis municipals, CdS Turó de la Peira, Can Peguera]

La majoria de grups de discussió han tingut una narrativa recurrent: que **els actors participants a les CdS conceben aquests espais des d'una òptica generalment instrumental i utilitària, on les Comissions són un espai de rendició de comptes i d'expressió de negociacions, queixes i desacords sobre l'estat d'execució de les accions del PdB (fonamentalment, dotacions i equipaments)**. Aquest focus en la rendició de comptes de l'execució de les accions del PdB ha relegat, inevitablement, a un segon pla d'altres qüestions potencialment clau: per exemple, la inclusió de nous actors en les dinàmiques d'acció comunitària; la interrelació entre polítiques públiques locals (del PdB i de l'Ajuntament) a nivell de barri; la co-creació i l'avaluació de les accions del PdB; etc.

Las comisiones de seguimiento es un espacio para hablar de las demandas, las quejas, las insatisfacciones... con el Pla de Barris, con el Ayuntamiento.
[Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

Per part de les entitats del barri no hi ha problemes de relació, perquè ens coneixem tots i no tenim més remei, sempre som els mateixos, les trobades semblen de família. (...) Des de l'Ajuntament "cuando digo digo digo Diego", i ens tenen avorrits, marejats, i esmaperduts, i això fa que l'Ajuntament no ens caigui gaire bé (...) Serveixen aquestes comissions de seguiment? No gaire. Bé, com a mínim m'esbravo [Associació de veïns/es, CdS Can Baró]

Així doncs, un discurs habitual en els grups de discussió era que les CdS eren el canal institucional privilegiat per a vehicular les queixes i demandes de les entitats del barri tant al PdB com a l'Ajuntament (de manera indistinta), especialment en relació a l'endarreriment d'execució d'obres. En aquest sentit, la seva utilitat era considerada moderada, tal com comenten les properes cites, que ressalten la importància d'altres formats de mobilització més convencionals:

"Serveixen aquestes comissions de seguiment? No gaire. Bé, com a mínim m'esbravo" [Associació de veïns/es, CdS Turó de la Peira i Can Peguera].

"¡Acabamos en la calle muchas veces igualmente!" [Associació de veïns/es, CdS Can Baró].

Algunes dinàmiques, ordres del dia i formats de les CdS (p.ex., l'estructura de repassar l'estat d'obres, execució de projectes, o posada en marxa de serveis) pot afavorir una interacció bidireccional (PdB – entitats), focalitzada en l'execució, basada en una concepció subordinada i utilitària de la participació en relació a equipaments i dotacions, i en la rendició de comptes.

Aquest apartat descriu com la majoria de discursos indiquen que, operant conjuntament, les accions del PdB i els seus espais de governança (CdS, Taules de treball i comunitària) han posat en contacte moltes entitats, han facilitat també la coneixença recíproca dels seus projectes i accions i, així, han potenciat mirades conjuntes de barri.

Els discursos sobre els CdS, però, han estat més ambivalents. De fet, els grups de discussió han fet emergir una discrepància fonamental relatives al sentit, la utilitat i

el valor del PdB (i, en particular, les comissions) a l'hora de mediar la relació entre entitats i Ajuntament. Una primera narrativa apunta a que el PdB hauria de ser una eina de caràcter més tècnic, amb objectius instrumentals, encaminada sobretot a enfortir el teixit associatiu ja existent al barri, i a intensificar les relacions entre les pròpies entitats del barri. Una segona narrativa demana que el PdB fos una eina més polititzada, amb objectius finalistes, encaminada especialment a donar suport a les reivindicacions de les entitats del barri i en les seves negociacions amb l'Ajuntament.

A més a més, la majoria dels actors participants a les CdS conceben aquests espais des d'una òptica generalment instrumental i utilitària, on les Comissions són habitualment un espai de rendició de comptes i d'expressió de negociacions, queixes i desacords sobre l'estat d'execució de les accions del PdB (fonamentalment, dotacions i equipaments).

LA VISIÓ SOBRE ELS IMPACTES EN LA MILLORA DE CONDICIONS DE VIDA

L'aproximació metodològica d'aquest informe no permet analitzar l'impacte del PdB en la millora objectiva de les condicions de vida de les persones residents als barris subjectes d'intervenció del Pla. De totes maneres, i en congruència amb el marc teòric (que incorpora com a element constitutiu de l'acció comunitària les condicions de vida de les persones), aquest apartat descriu les percepcions o visions de les persones assistents a les CdS relatives a aquesta qüestió.

La majoria de respostes dels qüestionaris assenyalen que el PdB ha tingut un impacte positiu en les condicions de vida de les persones del barri (pràcticament 3 de cada 4 respostes, el 71%, així ho consideren), si bé una cinquena part, el 22%, considera que no hi ha hagut impacte.

Territorialment, s'observen dos patrons ben diferenciats: els d'aquells barris on més de tres de cada quatre respostes assenyalen en aquesta direcció (els PdB de Raval, Trinitat Nova, Poble-sec, Prosperitat, Besòs i Maresme, i ZN), i dos on només la meitat ho considera: Turó de la Peira i Can Peguera, i Carmel i Can Baró (Taula 20).

Taula 20. Quin impacte ha tingut el Pla de Barris en la millora de les condicions de vida de les persones del barri? (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baró	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poble- sec	PdB Prosperi- tat	PdB ZN	PdB Raval	Total general
Indiferent, no ha canviat les condicions de vida de les persones del barri.	10,0	43,8	11,1	42,9	0,0	20,0	0,0	25,0	22,9
Negatiu: ha empitjorat les condicions de vida de les persones del barri.	0,0	0,0	5,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	1,2
No ho sé.	0,0	12,5	5,6	0,0	12,5	0,0	0,0	0,0	4,8
Positiu, ha millorat les condicions de vida de les persones del barri.	90,0	43,8	77,8	57,1	87,5	80,0	100,0	75,0	71,1

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

De manera molt significativa, els serveis municipals consideren amb major optimisme aquest impacte en les condicions de vida (pràcticament totes les respostes apunten a una millora de les condicions de vida de les persones del barri), la qual cosa contrasta significativament amb la consideració d'impacte indiferent per part de les associacions de veïns/es (en el que la meitat de respostes consideren que el PdB no ha canviat les condicions de vida de les persones del barri) -Taula 21.

Taula 21. Quin impacte ha tingut el Pla de Barris en la millora de les condicions de vida de les persones del barri? (% segons tipus d'actor)

	Associació cultural, esportiva, econòmiques, i educatives	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals	(en blanc)	Total general
Indiferent, no ha canviat les condicions de vida de les persones del barri.	17,6	50,0	6,7	21,6	22,9
Negatiu: ha empitjorat les condicions de vida de les persones del barri.	0,0	0,0	0,0	2,7	1,2
No ho sé.	5,9	7,1	0,0	5,4	4,8
Positiu, ha millorat les condicions de vida de les persones del barri.	76,5	42,9	93,3	70,3	71,1

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

La focalització del PdB es considera en general correcta (dues de cada tres respostes apunten a que, efectivament, el Pla de Barris ha aconseguit beneficiar a les persones en situació de més vulnerabilitat socioeconòmica). Territorialment, però, s'observen diferències també rellevants, i es repeteixen parcialment els patrons anteriorment presentats: així, tant el Turó de la Peira, i el Carmel i Can Baró (juntament amb el Raval) són els PdB que consideren que la focalització del PdB ha estat pitjor (Taula 22).

Igual que passava amb les taules anteriors, la focalització es considera especialment adequada per part dels serveis municipals (el 87% considera que les accions del PdB han beneficiat a les persones en situació de major vulnerabilitat socioeconòmica), la qual cosa es contraposa amb la visió negativa de les associacions de veïns/es (que només un 43% opina que hi ha hagut una bona focalització) (Taula 23).

Taula 22. Creus que el Pla de Barris ha aconseguit beneficiar a les persones en situació de més vulnerabilitat socioeconòmica? (% segons PdB)

	PdB Besòs i Maresme	PdB Carmel i Can Baro	PdB Trinitat Nova	PdB Turó de la Peira i Can Peguera	PdB Poblensec	PdB Prosperitat	PdB ZN	PdB Raval	Total general
No ho sé.	22,2	31,3	27,8	21,4	25,0	0,0	50,0	0,0	23,2
No ha beneficiat a les persones en major situació de vulnerabilitat socioeconòmica.	0,0	18,8	5,6	28,6	12,5	0,0	0,0	25,0	13,4
Si, ha beneficiat a les persones en situació de major vulnerabilitat socioeconòmica.	77,8	50,0	66,7	50,0	62,5	100,0	50,0	75,0	63,4

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Taula 23. Creus que el Pla de Barris ha aconseguit beneficiar a les persones en situació de més vulnerabilitat socioeconòmica? (% segons tipus d'actor)

	Associació cultural, esportiva, xarxes ESS, educativa (lleure, AFA)	Associació de veïns/es i de comerciants	Serveis municipals: escoles, menjadors municipals, dinamització juvenil	(en blanc)	Total general
No ho sé.	23,5	28,6	13,3	25,0	23,2
No ha beneficiat a les persones en major situació de vulnerabilitat socioeconòmica.	11,8	28,6	0,0	13,9	13,4
Si, ha beneficiat a les persones en situació de major vulnerabilitat socioeconòmica.	64,7	42,9	86,7	61,1	63,4

Font: elaboració pròpia a partir de les enquestes a les Comissions de Seguiment.

Aquest últim apartat analitza la percepció de l'impacte del PdB en les condicions de vida de les persones dels barris subjectes d'intervenció del Pla.

La majoria de respostes apunten a que el PdB ha millorat les condicions de vida de les persones del barri (quasi tres de cada quatre: el 71%), la focalització en persones de situació de major vulnerabilitat també és considerada òptima dues de cada tres persones (63%).

Territorialment, la majoria de barris apunten a visions que consideren que el Pla ha millorat les condicions de vida amb una òptima focalització (75% i 62%, així ho creuen, respectivament). Les excepcions territorials són els PdB de Turó de la Peira, i del Carmel i Can Baró: més del 40% de respostes en aquests territoris consideren que el PdB no ha tingut cap impacte en les condicions de vida de les persones del barri, però la meitat (el 50%) assenyalen que la focalització cap a les persones més vulnerables ha estat positiva.

Destaca el contrast extrem entre les percepcions segons tipus d'actor, ja que mentre que els serveis municipals identifiquen en nou de cada deu ocasions una millora de les condicions de vida de les persones del barri (88%) amb una bona focalització (87%) en comparació, les associacions de veïns/es són més crítiques i un 50% responen que el Pla ha tingut un impacte indiferent en les condicions de vida de les persones del barri i quasi un terç (el 29%) manifesta que les accions del pla no ha arribat a les persones més vulnerables.

Aquestes percepcions subjectives poden permetre contrastar els resultats que s'obtinguin en anàlisis complementàries, relatives a l'evolució objectiva de les condicions de vida de les persones residents als barris subjectes d'intervenció del Pla.

Conclusions

Els resultats d'aquest informe mostren una sèrie d'impactes del PdB en relació a l'acció comunitària, a partir d'una anàlisi mixta (qualitativa, quantitativa) i la triangulació de dades (fonamentalment, amb fonts bibliogràfiques i estadístiques).

Això no vol dir pas, però, que aquest impacte s'hagi donat en una espècie de *tabula rasa* comunitària, ans al contrari: ho ha fet en base a unes dinàmiques i trajectòries històriques prèvies, que n'han mediat els resultats.

L'impacte del PdB en l'acció comunitària està condicionat pels factors següents: el teixit associatiu i comercial existent; les relacions prèvies amb l'administració, la situació geogràfica, la connectivitat urbana, i la densitat de població; l'accessibilitat a les infraestructures socio-comunitàries; i la densitat de població. Aquests factors condicionants previs expliquen en gran mesura les fortes diferències territorials observades en l'impacte del PdB en l'acció comunitària.

Més enllà d'aquestes diferències territorialitzades, però, és possible identificar una sèrie de conclusions de caràcter més general. Així, aquest informe posa de relleu que **el PdB ha enfortit les dinàmiques d'acció comunitària en els barris subjectes d'intervenció.**²³

No es tracta pas d'un resultat modest, ja que la covid-19 va implicar una davallada participativa -tant a la ciutat com a d'altres territoris (Kornbluh et al., 2022)- i, per tant, el manteniment i la millora de les dinàmiques d'acció comunitària en un context hostil a la participació és *per se* un resultat molt positiu. De fet, els grups de discussió han abundat en discursos que posaven de relleu com l'increment de l'acció comunitària o la inclusió de "nous" públics en els processos participatius era notablement difícil en el context post-pandèmic i, doncs, com es valorava de manera molt positiva l'impacte del PdB a l'hora de contrarestar la "por" creada en aquell context. De totes maneres, l'impacte real de la (post)pandèmia en l'acció comunitària i les entitats de la ciutat s'escapa als objectius d'aquest informe; es tracta, a més a més, d'un terreny desconegut, que compta amb moltes hipòtesis de treball però poques evidències sòlides.²⁴

Tal com esmentàvem anteriorment, i degut als condicionants previs territorialitzats, **l'enfortiment de les dinàmiques d'acció comunitària ha estat percebut desigualment entre barris. També ha estat percebut diferentment segons tipus d'entitat: de manera més positiva en alguns actors (les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives, així com els serveis municipals) i més crítica en**

²³ Cal reiterar que aquest increment d'acció comunitària inclou casuístiques molt diverses, en algunes accions de caràcter més intensiu i d'altres més intensius. Per a una classificació d'aquestes modalitats, veure Termes i Martí-Costa (2024).

²⁴ La postpandèmia ha generat un impacte ambivalent en relació a l'acció comunitària. Indubtablement, el confinament, les limitacions de les interaccions, així com la crisi econòmica subseqüent van facilitar la polarització política (Bernacer et al., 2021). En aquest sentit, els discursos dels grups de discussió han denunciat repetidament que això ha generat dinàmiques negatives envers les entitats del barri, incloent-hi "desmobilització", "apatia", i manca de participació.

En paral·lel, i igualment important, ja durant la pandèmia la societat civil, les entitats socials i del tercer sector, davant de la crisi de la covid-19 han respost, sovint, per mitjà de l'autoorganització solidària (incloent-hi xarxes de suport mutu, de grups de voluntariat, i espais de cooperació -entre altres): aquesta ha estat una dinàmica identificada tant a nivell (Brenchenmacher, Carothers i Youngs, 2020) com en el nostre context -tant a Barcelona com a l'Àrea metropolitana (Martí-Costa, Barres, i Termes, 2020; Martí-Costa, Termes, i Conde, 2020).

Com ha afectat la (post)pandèmia a l'acció comunitària i les entitats de la ciutat? Les respostes son encara incertes, i semblen apuntar a unes conseqüències ambivalents, diverses segons tipus d'entitats i territoris -però només una anàlisi més específica podrà respondre aquesta pregunta.

d'altres (les associacions de veïns/es i de comerciants).

Els diversos grups socials i la seva participació en l'acció comunitària: el reforç a entitats i la involucració de públics tradicionalment absents

Com ha assenyalat reiteradament la literatura acadèmica, els diversos grups socials s'involucren de manera molt diferent en l'acció comunitària i en els processos participatius liderats per l'administració. El PdB no s'ha pogut deslliurar d'aquest biaix de desigualtat en la participació, a pesar d'haver posat en marxa mecanismes per a aconseguir-ho.

Ara bé, la qüestió fonamental a l'hora d'avaluar el PdB no és tant constatar aquestes (parcialment inevitables) diferències en la participació dels diversos grups socials, sinó identificar fins a quin punt el PdB ha estat capaç de modificar les dinàmiques prèviament existents d'acció comunitària per a esdevenir més equitatiu i legítim. En aquest sentit, **el PdB ha transformat parcialment les dinàmiques prèvies d'acció comunitària (vinculant nous perfils socials) i reforçat la participació d'alguns perfils socials claus (involucrant persones grans, i dones). També, el PdB ha reforçat la participació d'alguns perfils de participació més "tradicionals" (persones històricament vinculades al teixit associatiu). Però, en clau negativa, la percepció que el PdB ha tingut dificultats per involucrar d'altres perfils socials claus -notablement, persones joves, estrangeres i/o migrades.**

Tot i això, la inclusió de nous perfils associatius (el 64% de les respostes de l'enquesta assenyalen que el PdB ha aconseguit vincular persones "noves", que abans no participaven en accions comunitàries) sembla apuntar a una certa capacitat transformativa de les lògiques històriques de participació a la ciutat; es tracta, doncs, d'una bona notícia.

També, l'elevada presència de dones (el 47% considera que han participat molt) és una altra notícia francament positiva. Aquest resultat sembla apuntar a l'impacte positiu d'una mirada feminista a l'impuls de polítiques públiques de promoció de l'acció comunitària, un dels objectius fonamentals del PdB.

Igualment, l'elevada presència de la gent gran (el 40% percep que han participat molt) és també d'especial interès polític. Els canvis demogràfics de la ciutat de Barcelona, que apunten a una major presència de la població gran, així com les dificultats habituals de vincular aquesta franja poblacional a les dinàmiques de participació i d'acció comunitària.²⁵

D'altra banda, en clau negativa, els resultats semblen consolidar un doble biaix de participació: una bretxa generacional (on les persones grans participen molt més que infants i joves) i una altra bretxa ètnica (on les persones estrangeres i/o migrades participen molt menys que les altres).

El biaix generacional implica uns reptes específics. Tal com s'ha comentat, tant els resultats de l'enquesta com els grups de discussió assenyalaven una baixa participació d'infants i joves al Pla; i, a més a més, els grups de discussió presentaven narratives crítiques relatives a la "despolitització", "desinterès" de la població juvenil. De totes maneres, la literatura acadèmica ha posat de relleu, però, que les actuals generacions de joves

²⁵ Així doncs, és essencial assenyalat que aquest envelliment de la ciutadania no ha d'implacar pas una desvinculació de l'acció comunitària – al contrari. De fet, un dels elements claus d'aquest envelliment futur serà precisament la seva vinculació en aquests processos participatius, la qual cosa ha de trencar amb estereotips encara ben vigents sobre la vellesa. Tal com assenyalat la *Diagnosi per a l'Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment: una ciutat per a tots els cicles de vida (2018-2030)*, "L'arribada a la vellesa de les cohorts demogràfiques prèvies a les del *baby boom*, ja molt diferents a les de la guerra i la immediata postguerra, canvia notablement l'escenari social. La generació de les persones que ara tenen entre 60 i 79 anys, a banda de ser molt més nombrosa i present a la ciutat, contradiu l'imaginari encara dominant sobre les persones grans. Parlem d'una generació relativament ben formada, en què més de la meitat disposen d'estudis obligatoris o superiors, i que en general han tingut una carrera laboral llarga. En general, presenten millors indicadors de salut que la generació precedent" (Martí-Costa, coord., 2018) És per això que l'Estratègia proposa un eix d'envelliment actiu que inclou, entre d'altres, sis línies d'acció relatives al foment de la participació activa de les persones grans.

(l'actual generació Z) presenten elevats nivells de politització, però no pas d'institucionalització: els i les joves són típicament pragmàtics i interessats en el canvi polític, però desconfiats dels canals institucionals i administratius habilitats per a fer-ho (Parés i Subirats, 2017; Subirats, 2014 i 2015). La majoria de discursos del grup de discussió al·ludien implícitament, doncs, a la necessitat de canviar les dinàmiques de participació institucional (incloent-hi les pròpies CdS) per a fer-hi efectiva no només la presència, sinó la participació activa de joves en aquestes.

En paral·lel, el biaix ètnic és especialment preocupant donada l'evolució demogràfica de Barcelona: en l'actualitat, la població estrangera representa el 23,6% de la població de Barcelona (i, en alguns barris de Ciutat Vella, aproximadament la meitat, mentre que en d'altres un terç), i es preveu que aquesta ràtio augmenti en el futur.

La persistència de públics absents té conseqüències negatives: compromet la representativitat i la legitimitat de les entitats i dels processos participatius; tendeix a invisibilitzar determinats perfils socials i les seves demandes i necessitats; i implica formes d'iniquitat i violència simbòlica. Segons la literatura acadèmica, històricament les entitats tendeixen a "normalitzar" i "naturalitzar" les diverses formes d'inaccessibilitat i exclusió participativa dels grups socials en situació de major vulnerabilitat social a través de dinàmiques internes, inèrcies de reconeixement, etc. (Ajuntament de Barcelona, 2021; Eizaguirre, 2012; Martínez et al., 2019; Rebollo, coord., 2015). Donada aquesta situació és necessari que l'administració pública garanteixi la diversitat: tant en la composició de les entitats, com en els processos participatius liderats per l'administració, i altres espais d'acció comunitària. Només així les entitats barcelonines i els processos participatius seran un mirall més fidel -i més legítim- de la realitat que aspiren a representar.

El PdB ha estat sensible a aquesta realitat, i s'ha tingut la voluntat d'impulsar la perspectiva de gènere, la interculturalitat, i la mirada de la població infantil i jove, justament per tal d'aconseguir vincular aquests perfils demogràfics.²⁶ La qüestió clau és, doncs, per què això només s'ha assolit parcialment.

Canvis en les relacions entre entitats i l'Ajuntament

El PdB ha canviat l'ecosistema participatiu dels barris on ha intervingut. D'una banda, **el PdB ha millorat les relacions entre les entitats del barri, afavorint un major coneixement i col·laboració entre aquestes.**

En canvi, d'altra banda, **les relacions entre entitats i l'Ajuntament han evolucionat de manera ambivalent.** En clau positiva, el PdB ha esdevingut un actor clau per a canalitzar institucionalment les demandes de les entitats del barri a les institucions locals, des de la proximitat i de la flexibilitat, permetent una relació més directa, informal i immediata entre entitats i administració local. En clau negativa, el Pla ha implicat sovint una major "càrrega burocràtica" a les entitats del barri; i, també, ha estat incapaç de transformar radicalment les relacions més "viciades" entre entitats i Ajuntament.

Les percepcions antagòniques entre entitats del barri: punts de partida diversos, impactes diferencials

L'informe ha mostrat reiteradament una visió significativament diferent sobre l'impacte del PdB segons tipus d'actor. Així, **en relació a totes les dimensions (l'impacte del PdB en l'acció comunitària, en la participació de "nous" públics, en els canvis en les relacions entre entitats i entre aquestes amb l'Ajuntament, i fins i tot en els impactes del PdB en les condicions de vida de les persones del barri) les associacions culturals, esportives, econòmiques i educatives -així com els serveis municipals- s'han mostrat regularment més positives que les associacions de veïns/es i de comerciants -més**

²⁶ En l'informe anual de 2023 del Consell Assessor del Pla de Barris es comenta que "en els processos i accions participatives s'ha vetllat per garantir la pluralitat i la diversitat i representativitat de la ciutadania. En aquest sentit, s'ha treballat per incorporar la perspectiva de gènere, la interculturalitat i la mirada de la població infantil i jove" (2024b, p. 38).

escèptiques-.

Més enllà d'aquest fet irrefutable, només una anàlisi *ad hoc* que tingui en compte les diferències internes de les entitats podria donar-nos de les eines interpretatives per a entendre aquestes diferències significatives segons tipus d'entitats.

La governança institucional del PdB i l'acció comunitària

Per últim, cal assenyalar que les accions del PdB i els seus espais de governança (CdS, Taules de treball) han posat en contacte moltes entitats, han facilitat també la coneixença recíproca dels seus projectes i accions i, així, han potenciat mirades conjuntes de barri.

Més enllà d'aquest resultat inequívocament positiu, els CdS han estat no només un espai de participació, sinó també un espai de disputa on es decidia el significat de la participació al PdB. Les narratives s'han polaritzat al voltant de dos significats: uns, més tècnics i instrumentals, i uns altres, més polítics i conflictuals. En la majoria de casos, a més a més, la majoria dels actors participants a les CdS han concebut aquests espais des d'una òptica instrumental i utilitària, com un espai de rendició de comptes i d'expressió de negociacions, queixes i desacords sobre l'estat d'execució de les accions del PdB (fonamentalment, dotacions i equipaments).

Aquests resultats (en combinació amb els relatius als diversos grups socials i la seva participació en l'acció comunitària) assenyalen a la possibilitat de millorar els espais de governança del Pla en el futur. Probablement, un dels reptes del futur del Pla serà proposar espais de seguiment a nivell barrial que afavoreixin dinàmiques de co-producció de les polítiques públiques i les accions del Pla, més que no pas mers espais de rendició de comptes. També, un altre dels reptes claus per a la futura tercera edició del PdB ha de ser proposar espais de governança innovadors (utilitzant, si s'escau, espais més experimentals, per allunyar-se de les lògiques de participació més burocratitzades i institucionalitzades), de caràcter més decisiu que consultiu, que siguin capaços de vincular nous perfils demogràfics, tradicionalment absents dels processos participatius (Blanco et al., 2016; Cano-Hila et al., 2018; Della Porta et al., 2014).

El PdB i l'acció comunitària: una síntesi

En conclusió, i en base amb el marc teòric de l'acció comunitària (Rebollo, coord., 2015), els resultats tant quantitatius com qualitatius indiquen que **el PdB ha tingut un impacte positiu, modest però significatiu, en l'apoderament personal i col·lectiu** (la qual cosa ha estat especialment valorada positivament en un context post-pandèmic): expressat en elevats nivells de participació en l'acció comunitària, o en la millora entre entitats del barri (i, parcialment, entre entitats del barri i Ajuntament). En paral·lel, **la inclusió dels col·lectius més febles i desafavorits en l'acció comunitària impulsada pel PdB ofereix resultats més ambivalents**, ja que si bé el PdB ha inclòs nous col·lectius i aconseguit la vinculació de col·lectius demogràfics clau (dones, gent gran), en ocasions ha reforçat dinàmiques de participació pre-existents, i no ha aconseguit sempre vincular més intensament d'altres perfils demogràfics -com joves, persones d'origen estranger i/o migrades. Per últim, des de la perspectiva de les entitats, **les condicions de vida de les persones als barris intervinguts pel PdB han millorat**.

Referències

- Ajuntament de Barcelona. (2009) *Guia operativa d'acció comunitària*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Acció Social i Ciutadania.
- Ajuntament de Barcelona. (2021) *Participació i informalitat en el teixit associatiu de la ciutat de Barcelona: Tendències i reflexions*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Direcció del Serveis d'Acció Comunitària.
- Ajuntament de Barcelona. (2023) *Informe d'oportunitats educatives a Barcelona 2022*. <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/handle/11703/130841>
- Alguacil, J. (2006). VIII. barrios desfavorecidos: diagnóstico de la situación española. *Exclusión social y estado de bienestar en España*, 5, 155.
- Ansell, C., & Torfing, J. (2021). *Public governance as co-creation: A strategy for revitalizing the public sector and rejuvenating democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Alonso, L. E. (1998). *La mirada cualitativa en sociología*. Madrid: Fundamentos.
- Anduiza, E.; i Bosch, A. (2004) *Comportamiento Político y electoral*. Barcelona: Ariel Ciencia Política.
- Anduiza, E., Morales, L., Jorba, L., San-Martín, J. (2021). *La Participació política dels immigrants a Barcelona*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Antón-Alonso, F.; Cruz, H.; Porcel, S.; Blanco, I.; Vidal-Folch, L.; Gomà, R.; Coll, F.; Cruz, I.; i Ordás, C. A. (2017). *Innovació i Metròpoli: Innovació social i política, densitat institucional i vulnerabilitat urbana a la Barcelona metropolitana*. IGOP-UAB, IERMB, Àrea Metropolitana de Barcelona.
- Ariño, A. (2004). "Asociacionismo, ciudadanía y bienestar social". *Papers - Revista de Sociologia*, 74, 85-110.
- Assaghir Ibrahimí, N. (2022). *Des dels marges de la democràcia: una aproximació a la participació política de les persones d'origen estranger a Catalunya*. Girona: Universitat de Girona.
- Blanco, I.; Cruz, H.; Martínez, R.; Parés, M. (2016). "El papel de la innovación social frente a la crisis". *Ciudad y Territorio Estudios Territoriales (CyTET)*, 48(188), 249-260.
- Blanco, I.; i León, M. (2016). Social innovation, reciprocity and contentious politics: Facing the socio-urban crisis in Ciutat Meridiana, Barcelona. *Urban Studies*, 54(9), 2172-2188. doi:10.1177/0042098016659044
- Brechenmacher, S.; Carothers, T.; Youngs, R. (2020). *Civil society and the coronavirus: Dynamism despite disruption*. Carnegie Endowment for International Peace.

- Cano-Hila, A. B.; Pradel, M. (2018). "Barcelona: ¿Hacia nuevas formas de institucionalización?". A: *El momento de la ciudadanía: innovación social y gobernanza urbana*, pp. 101-122. Madrid: Los Libros de la Catarata.
- Cano-Hila, A. B., Sabariego Puig, M., & Ruiz Bueno, A. (2018). Youth participation in Spanish urban periphery: its concept, spheres and conditioning factors. *Youth Voice Journal*, 2018, vol. 8, p. 1-42.
- CEO (2023) Enquesta sobre generacions i participació. 2023. Barcelona: Centre d'Estudis d'Opinió, Generalitat de Catalunya.
- Consell Assessor del Pla de Barris (2023). La participació i l'acció comunitària Pla de Barris 2021-24. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Consell Assessor del Pla de Barris (2024a) *Annex Consell Assessor del Pla de Barris: Coordinació Informes i Notes debats Grups treball*. Accés el 4 de setembre de 2024: https://www.pladebarris.barcelona/sites/default/files/01_informes_i_annex_gt_pdb_unificat.pdf
- Consell Assessor del Pla de Barris (2024b). *Informe anual 2023*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona. https://www.pladebarris.barcelona/sites/default/files/informe2023_consell_assessor_definitiu.pdf
- Della Porta, D.; Reiter, H.; Alarcón, P. (2014). "Institutional Participatory Initiatives and Democratic Qualities". A: J. Font, D. Della Porta i Y. Sintomer (ed.s): *Participatory democracy in Southern Europe: causes, characteristics and consequences*, pp. 71-114. Londres, Nova York: Rowman & Littlefield.
- Eizaguirre, S. (2012). Innovació social i governança urbana: entitats socialment creatives a Barcelona i Bilbao. Tesi doctoral (direcció: García, Soledad). Universitat de Barcelona: Departament de Teoria Sociològica, Filosofia del Dret i Metodologia de les Ciències Socials
- FAVB. (2012) "Moviment veïnal, reptes de futur: Barcelona". Quaderns de carrer, 6, pp. 1-270. Barcelona: Editorial Mediterrània.
- González, I. (coord, 2007) *Participació, política i joves : una aproximació a les practiques polítiques, la participació social i l'afecció política de la joventut catalana*. Col·lecció Estudis, 22. Barcelona: IGOP.
- Ibáñez, J. (1985) *Del algoritmo al sujeto. Perspectivas de investigación social*. Madrid: Siglo XXI.
- Termes, A. i Martí-Costa, M. (2024). *Anàlisi de les dotacions del Pla de Barris de Barcelona*. Bellaterra: Institut Metròpoli.
- Klinenberg, E. (2021). *Palacios del pueblo: Políticas para una sociedad más igualitaria*. Barcelona: Capitán Swing Libros.
- Kornbluh, M., Davis, A. L., Hoyt, L. T., Simpson, S. B., Cohen, A. K., & Ballard, P. J. (2022). Exploring civic behaviors amongst college students in a year of national unrest. *Journal of Community Psychology*, 50(7), 2950-2972.
- Martí-Costa, M. (coord., 2018) *Diagnosi per a l'Estratègia sobre canvi demogràfic i envelliment: una ciutat per*

a tots els cicles de vida (2018-2030). Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

- Martí-Costa, Marc (2023) *Més polítiques de barris, un país més just*. Institut Metròpoli. Accés: 2 de setembre de 2024. <https://www.institutmetropoli.cat/ca/noticias/politiques-barris-pais-mes-just/>
- Martí-Costa, M.; Barres, R.; i Termes, A. (2020) *La governança de l'emergència complexa: la covid-19. Actuacions, adaptació organitzativa i innovacions de l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona: Gerència Municipal de l'Ajuntament de Barcelona.
- Martí-Costa, M.; Termes, A.; i Conde, C. (2020) *Resiliència municipal davant la crisi de la covid-19 a la metròpoli de Barcelona*. Cerdanyola del Vallès: IERMB.
- Martínez, R.; Cruz, H.; Blanco, I.; Salazar, Y. (2019). "La innovación social, ¿prácticas para producir autonomía, empoderamiento y nueva institucionalidad?". *Revista Internacional de Sociología*, 77(2), 126.
- Morgan, D. (1997). "Focus Groups as Qualitative Research: Planning and research design for focus groups". A: D. Morgan (Ed.), *Research methods* (pp. 32-46). SAGE Publications. <https://doi.org/10.4135/9781412984287>
- Nel-lo, O.; Cruz, H.; Blanco, I. (2020) "Les polítiques de rehabilitació enfront la segregació: el Pla de Barris de Barcelona". *Papers*, 63, 118 – 133.
- Parés, M.; Subirats, J. (2017). Muy jóvenes, jóvenes y menos jóvenes. El lío de la juventud y la política, *Revista de Estudios de Juventud*, 114: 45-58.
- Peña-López, J. A.; Sánchez-Santos, J. M. (2018). "Capital social, confianza y modelos de asociacionismo en España". *Papers. Revista de Sociología*, 103(2), 153-173.
- Pineda, L.; Termes, A. (2021) *Desigualtats socioterritorials i participació en les activitats educatives fora de l'escola a Barcelona*. Aliança Educació 360. Accés: 2 de setembre de 2024. <https://www.educacio360.cat/desigualtats-socioterritorials-participacio-en-les-activitats-educatives-fora-de-lescola-barcelona/>
- Rebollo, O. (coord.) (2015). *Guia operativa d'avaluació de l'acció comunitària*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.
- Rodríguez, J. A.; Bosch, J.; Mérida, F. (2003). *El capital social como vertebrador de la sociedad. Working Paper*. Barcelona: Universidad de Barcelona.
- Sánchez, J. (1997) *Moviment veïnal: reptes de futur*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill.
- Subirats, J. (ed.) (2015). *Ya nada será lo mismo. Los efectos del cambio tecnológico en la política, los partidos y el activismo juvenil*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud.
- Subirats, J. (ed.) (2014). *Jóvenes, Internet y Política*. Madrid: Centro Reina Sofía sobre Adolescencia y Juventud.
- Tormos, R.; i Verge, T. (2010) *La persistència de les diferències de gènere en les actituds polítiques*. Barcelona:

CEO.

Vázquez, R. (2010). *Compromiso cívico y democracia: los efectos democráticos del asociacionismo sociopolítico en España*. Sevilla: Centro de Estudios Andaluces.



Recerca urbana
per transformar

Universitat Autònoma de Barcelona

Campus de Bellaterra

Plaça del Coneixement, edifici MRA, p. 2

08193 Bellaterra (Cerdanyola del Vallès)

tel.: 93 586 88 80

info@institutmetropoli.cat

www.institutmetropoli.cat

